

Virolaiset yritykset Suomen markkinoilla - katsaus harmaan talouden riskeihin

Selvitys 3/2020

Julkaisun nimi:

Virolaiset yritykset Suomen markkinoilla - katsaus harmaan talouden riskeihin

Tekijät:

Matti Hautala, ylitarkastaja; Seppo Sannikka, pääanalyytikko

Julkaisija: Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö

Julkaistu: 16.6.2020

Julkaisutapa: Sähköinen (PDF)

Julkisuus: Julkinen

Laki Harmaan talouden selvitysyksiköstä (1207/2010) 13 § ja JulKL (621/1999) 5:3 §:n 2 k

Lisätietoja mediallyle:

Johtaja Janne Marttinen, puh. 029 512 6066

Apulaisjohtaja Marko Niemelä, puh. 029 512 6070

Muut yhteydenotot htsy@vero.fi tai harmaatalous.fi -sivusto

Velvoitteidenhoitoselvityksen voi pyytää ilmiöselvityksessä kuvatun ryhmän perusteella. (Laki Harmaan talouden selvitysyksiköstä (1207/2010) 5:3 §)

Tiivistelmä

Tässä selvityksessä etsitään vastausta siihen, muodostavatko Suomeen tai suomalaisiin kytkeytyvät virolaiset osakeyhtiöt merkityksellisen harmaan talouden riskin.

Suomalaisilla henkilöillä on runsaasti kytkentöjä virolaisiin yhtiöihin. Viron yritysrekisterissä on esimerkiksi noin 2 700 yritystä, joiden kaikki vastuuhenkilöt ovat Suomessa asuvia suomalaisia. Kyseiset yritykset eivät ole lainkaan rekisteröityneet Suomen Verohallinnon rekistereihin. Toinen havaituista harmaan talouden riskeistä koskee niitä yrityksiä, joiden vastuuhenkilöt ovat kokonaan tulottomia. Tällaisia vastuuhenkilöitä on noin 300.

Selvityksestä ilmenee, että Viron verojärjestelmä tarjoaa melko niukasti kannusteita yritystoiminnan siirtämiseen Suomesta Viroon. Pieni- ja keskipalkkaisen työvoiman kokonaisverorasitus on Virossa varsin lähellä Suomen tasoa. Selkeimmät kannustimet Viron verojärjestelmä tarjoaa erityisesti yrityksen voiton tuottamiseen sekä investointeihin. Liiketoiminta virolaisen yrityksen kautta edellyttää yrityksen johtopaikan sijaitsemista Virossa, jotta Viron tarjoamista veroeduista on mahdollista hyötyä. Jos liiketoiminta tapahtuu Suomessa, on mahdollista, että yritys on verovelvollinen Suomeen, vaikka yrityksen johto asuisi tosiasiallisesti Virossa.

Virolaisiin yhtiöihin on tehty vuosina 2016-2017 yhteensä reilut 130 vero- tarkastusta. Tarkastuksilla on havaittu monipuolisesti erilaisia veroriskejä. Lähes kahdella kolmasosalla tarkastuksista todettiin, että yhtiölle muodostuu kiinteä toimipaikka Suomeen. Kolmasosalla tarkastuksista havaittiin monia erilaisia harmaan talouden ilmiöitä. Näitä olivat mm. alv-petokset, kirjanpidon puuttuminen, salatut tulot ja nimelliset muutot Viroon.

Avainsanat: Ilmiöt; kansainvälinen harmaa talous; Kansainvälisten organisaatioiden ja toimielinten toiminta; Tulonsalaus;

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tutkimusongelma, tutkimuskysymykset ja selvityksen rajaukset	2
3	Aineistot ja menetelmät	3
4	Viron houkuttelevuus, verojärjestelmän edut ja kiinteän toimipaikan käsite	4
4.1	Johdanto	4
4.2	Motiivit liiketoimintaan Virossa pk-yritysbarometrin mukaan	4
4.3	Viron houkuttelevuutta vähentävät tekijät	5
4.4	Kiinteä toimipaikka verotuksessa.....	5
4.5	Viron matala verotus vetovoimatekijänä	6
4.6	Suomalaisen ja virolaisen osinkoverotuksen vertailua	8
4.7	Yhteenveto verokannusteista	9
5	Suomalaiset Viron yritysrekisterissä	11
5.1	Johdanto	11
5.2	Yritysten määrät ja niiden kehitys	11
5.3	Vastuuhenkilöiden määrä ja kansalaisuudet.....	14
5.4	Harmaan talouden riskien arviointia	16
5.4.1	Kiinteät toimipaikat	17
5.4.2	Pienituloiset ja tulottomat vastuuhenkilöt ja omistajat	18
5.4.3	Kytköshenkilö muualla, puoliso Suomessa.....	20
5.4.4	Liiketoimintakiellot.....	21
5.5	Yhteenveto Viron kaupparekisterin Suomi-kytkennöistä ja harmaan talouden riskeistä 22	
6	Verovalvonnan keskeiset osa-alueet	23
6.1	Johdanto	23
6.2	Perusvalvonta käytännössä.....	23
6.2.1	Tietoa virolaisten yhtiöiden perusvalvonnasta	24
6.3	Verotarkastus käytännössä	25
6.4	Virolaisten yritysten valvonnan merkittävimmät haasteet.....	26
7	Virolaisiin yhtiöihin tehtyjen verotarkastusten analyysi	28
7.1	Johdanto	28
7.2	Yleisiä havaintoja verotarkastuskertomuksilta	28
7.3	Harmaan talouden riskialueet tarkastuskertomuksilla	29
8	Johtopäätökset ja kehittämissuhteet	30
8.1	Viron verojärjestelmän kannustimet.....	30
8.2	Virolaisyritysten kytkökset Suomeen	30
8.3	Havainnot virolaisiin yrityksiin tehdyiltä verotarkastuskertomuksilta	31
8.4	Kehittämissuhteita	31
9	Lähteet	32
10	Lista kuvioista ja taulukoista	33
11	Liitteet	34

1 Johdanto

Tämän selvityksen keskiössä on suomalaisten henkilöiden vilpillinen toiminta, joka tapahtuu käyttämällä virolaisia yhtiöitä harmaan talouden harjoittamisen välineenä Suomessa. Selvityksessä tuodaan esiin uutta tietoa tutkimuskohteesta ja samalla tuotetaan tietoa viranomaisten operatiivisen toiminnan tueksi.

Viroon liittyvä harmaa talous on ollut jonkin verran esillä mediassa. Harmaan talouden selvitysyksikkö on kartoittanut teemaa selvityksessään *Suomalaisten yrityskytkenät Viroon* vuonna 2014. Hieman toisesta näkökulmasta asiaa tutkittiin vuonna 2019 valmistuneessa selvityksessä *Virolaistautaiset yritykset Suomen kaupparekisterissä*. Suomalaisten yritysten määrää ja niiden merkitystä Virossa on tutkinut Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos vuonna 2013. Elinkeinoelämän keskusliitto tutki yrittäjyyden edellytyksiä ja kehitystrendejä Virossa ja Suomessa vuonna 2012. Sekä Pellervon että Elinkeinoelämän keskusliiton tutkimukset piirtävät Virosta kuvan yrittäjämönteisenä maana, jonka verotus kannustaa kasvuun.

Nyt käsillä olevassa selvityksessä päähuomio on niissä epäterveissä toimintatavoissa, joilla pyritään tietoisesti salaamaan tuloja Suomen Verohallinnolta. Käytännössä pyrimme löytämään yritysjoukkoja, joiden voidaan arvella laiminlyövän verotukseen liittyviä velvoitteitaan tai pahimmillaan harjoittavan harmaata taloutta. Selvityksen ulkopuolelle on jätetty ne harmaan talouden ilmiöt, jotka liittyvät virolaisten yhtiöiden tositteilla käytävään ns. kuittikauppaan. On kuitenkin huomioitava, että yritysjoukkoihin kohdistuvan tilastollisen tarkastelun perusteella ei ole mahdollista tehdä varmoja päätelmiä.

Viroon liittyvää harmaata taloutta harjoitetaan tyypillisesti yhden tai korkeintaan muutaman suomalaisen henkilön Viroon perustaman yhtiön kautta, joka toimii tosiasiallisesti pääosin tai ainoastaan Suomessa. Vilpillisellä toiminnalla vältetään Suomen yhteisö- ja arvonlisäverotus, ennakkoperintä sekä osinkoverotus. Pahimmillaan verovelvoitteet laiminlyödään molemmissa maissa. Suomalaisten osakkaiden asuessa ja johtaessa liiketoimintaa kotimaassaan, ei Viroon perustettu yhtiö tuo omistajilleen mitään veroetuja.

Selvitys jakautuu neljään osioon. Ensimmäisessä osassa hahmotellaan Viron verojärjestelmän eroja Suomeen verrattuna. Selvityksen toisessa osassa käydään läpi Viron kaupparekisteristä tehtyjä havaintoja Suomeen liittyvistä kytköksistä ja nostetaan esille muutamia erityisiä harmaan talouden riskiryhmiä. Kolmannessa luvussa taustoitetaan neljännen luvun käsittelyä kuvaamalla verovalvonnan keskeisiä osa-alueita. Neljäs osa on ilmiölähtöinen tutkimus, jossa perehdytään virolaisiin yhtiöihin tehtyjen verotarkastuskertomusten sisältöön erityisesti harmaan talouden näkökulmasta.

2 Tutkimusongelma, tutkimuskysymykset ja selvityksen rajaukset

Selvityksen tutkimusongelma koskee virolaisiin yhtiöihin liittyvää harmaata taloutta.

Keskeiset tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1.) Mitkä ovat Viron verojärjestelmän tarjoamat kannustimet yritystoiminnan siirtämiseksi Vi-
roon?

2.) Onko löydettävissä seuraavia potentiaalisesti harmaan talouden riskiryhmiä henkilöiden
kytkösten perusteella?

a.) Onko löydettävissä virolaisten yhtiöiden joukko, joiden vastuuhenkilöt ovat
pienituloisia tai tulottomia suomalaisia? Tutkitaan, onko tällainen potentiaalinen
harmaan talouden riskiryhmä merkittävästi suurempi kuin tulottomien suoma-
laisten yrittäjien joukko.

b.) Hahmotetaan virolaisten yhtiöiden joukko, joiden suomalainen omistaja asuu
Virossa, mutta puoliso Suomessa. Onko löydettävissä em. harmaan talouden
riskiryhmä, jossa voi olla kyseessä tilanne, missä muuttoa ei tosiasias-
sa ole ta-
pahtunut ja jossa suomalainen omistaja tosiasiallisesti asuu Suomessa?

3.) Millaisina virolaiset yritykset näyttäytyvät verotarkastuskertomuksiin pohjautuvan analyysin
perusteella? Nousevatko harmaan talouden ilmiöt merkittävään rooliin tässä joukossa?

Selvityksen tilastollisen analyysin ulkopuolelle on jätetty ne harmaan talouden ilmiöt, jotka liit-
tyvät virolaisten yhtiöiden tositteilla käytävään ns. kuittikauppaan. Ilmiössä on pääosin kyse
tekaistuista tositteista, jotka on laadittu sellaisten yritysten nimiin, joilla ei harjoiteta lainkaan
todellista liiketoimintaa. Tällaisten passiivisten yritysten käyttö harmaan talouden välineenä
olisi mahdollisesti erillisen tutkimuksen aihe. Tarkastuskertomuksia analysoidessa (luku 7)
kuittikauppatapaukset ovat mukana analyysissä.

Selvityksen ulkopuolelle on rajattu edellä kerrotun kuittikaupan lisäksi ne operatiiviset ja lain-
säädännölliset toimenpiteet, joita Virossa on tehty harmaan talouden torjumiseksi. Erilaiset
lainsäädännölliset ja valvonnalliset käytännöt toimivat veto- ja työntövoimina harmaan talou-
den harjoittajien näkökulmasta. Yhtenä Viron houkuttelevuutta heikentävänä muutoksena voi-
daan mainita arvonlisäverotuksen transaktiokohtaisen ilmoittamisen, joka on otettu Virossa
käyttöön vuoden 2014 lopussa.

3 Aineistot ja menetelmät

Selvityksen aineistona on käytetty monipuolisesti erilaisia lähteitä. Ensimmäisessä luvussa perehdytään Viron ja Suomen verojärjestelmien eroihin internetistä löytyvien lähteiden avulla. Virolaisten yhtiöiden kytköksiä koskevassa luvussa lähdemateriaalina on Suomen kaupparekisterin ja Viron yritysrekisterin tiedot. Näitä tietoja on yhdistetty Suomen Verohallinnon tietokantoihin. Viimeisessä sisältöluvussa oleva laadullinen analyysi perustuu Verohallinnossa vuosina 2016-2017 valmistuneisiin verotarkastuskertomuksiin.

Selvityksessä käytetään kuvailevaa tilastotiedettä kaupparekisteriaineiston selostamiseen. Muutoin menetelmänä on vallitsevan kotimaisen oikeustilan kuvaaminen ja oikeusvertailu Viroon. Selvityksen tarkoituksena on myös kuvata virolaisiin yrityksiin liittyvää harmaata taloutta sekä selostaa asiaan liittyvää verovalvontaa.

4 Viron houkuttelevuus, verojärjestelmän edut ja kiinteän toimipaikan käsite

4.1 Johdanto

Tässä luvussa käsitellään Viron houkuttelevuutta liiketoimintaympäristönä erityisesti veroetujen näkökulmasta. Lisäksi avataan kiinteän toimipaikan käsitettä, joka tarkoittaa liikepaikkaa, josta yrityksen toimintaa harjoitetaan kokonaan tai osittain. Kiinteän toimipaikan muodostuminen yhtiön johdon tai elinkeinotoiminnan harjoittamisen perusteella estää osaltaan veroetujen keinotekoista tavoittelua. Viron verojärjestelmän käsittely on olennaista, jotta maan tarjoamat lailliset veroedut voidaan erottaa lainvastaisesta harmaasta taloudesta.

4.2 Motiivit liiketoimintaan Virossa pk-yritysbarometrin mukaan

Liiketoiminnan harjoittamiseen Virossa liittyy muitakin vetovoimatekijöitä kuin verotus. Kattavimmin asiaa ovat selvittäneet Suomen Yrittäjät, Finnvera ja Työ- ja elinkeinoministeriö yhteisessä pienten ja keskisuurten yritysten barometrissä vuonna 2012¹. Valitettavasti asiasta ei ole olemassa uudempaa tutkimusta. Pääosaa barometrin tuloksista voitaneen kuitenkin yhä pitää ajantasaisina.

Barometrin mukaan syyt Virossa toimimiseen ovat moninaiset ja merkittävältä osin niitä ei ole yksilöity. Yleisin yksittäinen syy liiketoimintaan Virossa jäi epäselväksi, sillä 43 prosentille kyselyyn vastanneista tärkein syy Virossa toimimiseen on "muut syyt". Täsmälliset vastaukset liittyvät muun muassa yritysten kansainvälistymiseen, työvoimaan ja verotukseen. Merkittävin nimetty syy Vieroon hakeutumiseen on alemmat työvoimakustannukset (32 prosenttia vastaajista) ja työvoiman saatavuus (14 prosenttia vastaajista). Vain 10 prosenttia yrityksistä ilmoitti motiiviksi paljon esillä olleen yritysverotuksen. Teollisuudelle alemmat työvoimakustannukset nousivat tärkeimmäksi syyksi. Rakentamiselle työvoiman saatavuus mainittiin keskeiseksi perusteeksi. Kaupassa ja palveluissa motiivit jäivät epäselviksi (muut syyt). Yrityskoon suurentuessa erityisesti työvoimakustannusten merkitys kasvaa. (Suomen Yrittäjät ry, Finnvera Oyj, Työ- ja elinkeinoministeriö, 2012)

EK:n mukaan useampi selvitys osoittaa, että suomalaiset yrittäjät ja liikkeenjohtajat näkevät Viron yritysilmastossa paljon etuja. Esimerkiksi tuotantokustannukset ovat Suomea pienemmät, erityisesti työvoima on edullista ja joustavaa. EK:n mukaan paikallinen sopiminen on Suomea yleisempää ja irtisanominen esimerkiksi työntekijän koeajan aikana helpompaa. Virossa työntekijät ovat usein innokkaita etenemään urallaan ja ahkeria tekemään töitä. Myös yrittäjyysaikomukset ovat Suomea voimakkaammat monissa ryhmissä, kuten opiskelijoiden keskuudessa. Tallinnassa yritystoimintaa tukevien palvelujen saatavuus on myös helppoa ja ko-

¹ Barometrin esipuheen mukaan: "kevään 2012 Pk-yritysbarometri perustuu 3 900 pk-yrityksen vastauksiin. Se kuvaa siten kattavasti suomalaisten pk-yritysten käsityksiä taloudellisen toimintaympäristön muutoksista sekä yritysten liiketoimintaan ja kehitysnäkymiin vaikuttavista tekijöistä."

palvelut ovat edullisia. (Elinkeinoelämän keskusliitto, 2012) Lienee selvää, että Viron houkuttelevuutta yrityksen perustamiseen – verrattuna vaikkapa Latviaan tai Venäjään – lisäävät myös maantieteellinen läheisyys Suomen pääkaupunkiseudulta katsottuna ja oletettavasti useiden palveluiden saatavuus Suomen kielellä.

Pk-yritysbarometrin piirtämä kuva Viron houkuttelevuudesta liittyy työvoimakustannusten ja verotuksen osalta maan alhaisempaan kustannustasoon. Nämä muodostavat laillisen kilpailuedun silloin, kun palvelu- tai tuotantotoimintaa harjoitetaan aidosti Virossa. Harmaan talouden riski syntyy erityisesti tilanteessa, jossa yritystoimintaa harjoitetaan virolaisen yhtiön kautta Suomessa ja sitä myös johdetaan Suomesta.

4.3 Viron houkuttelevuutta vähentävät tekijät

EK:n mukaan Viron heikkoudet liittyvät mm. maan imagon ja brändin kehittämiseen. Lisäksi teollisuudessa tuottavuus ei vastaa suomalaista tasoa ja laatutasoissa on vaihteluja. Myös korkean teknologian osaamisesta ja IT-osaajista on pulaa. Työvoimapulaa pahentaa virolaisten maastamuutto. (Elinkeinoelämän keskusliitto, 2012). Vuodesta 2017 muuttoliike Suomen ja Viron välillä on kuitenkin kääntynyt, ja nyt muuttajia on enemmän Suomesta Viroon kuin toisin päin (Massa, 2019). Viron houkuttelevuutta vähentää myös maan palkkatason ja sen myötä kustannustason nopea nouseminen (Onali, 2019).

4.4 Kiinteä toimipaikka verotuksessa

Suomessa verotuksellisesti asuva yhteisö (esimerkiksi osakeyhtiö) on Suomessa yleisesti verovelvollinen. Tämä tarkoittaa, että yhteisö on verovelvollinen Suomeen maailmanlaajuisista tuloistaan. Sen sijaan yhteisö, joka ei verotuksellisesti asu Suomessa, on rajoitetusti verovelvollinen. Tällainen yhteisö maksaa Suomeen veroa vain Suomessa olevasta "lähteestä" saadusta tulosta. Kotimaista yhteisöä ei ole määritelty Suomen lainsäädännössä, mutta monesta muusta maasta poiketen kotimaisena yhteisönä on pidetty yhteisöä, joka on perustettu tai rekisteröity Suomen lainsäädännön mukaan. Tämän vuoksi myöskään puhtaasti veronvälttämistarkoituksessa ulkomaille perustetut yhtiöt eivät ole verotuksellisesti Suomessa asuvia, vaikka niiden omistus, johto ja toiminta olisi kokonaan Suomessa. (HTSY, 2019)

Kiinteä toimipaikka on verojuridinen käsite, jonka tarkoituksena on varmistaa kunkin valtion verotusoikeus myös tilanteissa, joissa liiketoimintaa harjoitetaan ulkomaisella yhtiöllä. Tarkoituksena on jakaa yhtiön tuloksen verotusoikeus sen todellisten toimintojen mukaan². Kiinteän toimipaikan muodostuminen tuo sen sijaintivaltiolle oikeuden verottaa kiinteään toimipaikkaan liittyvää tulosta. Kiinteällä toimipaikalla tarkoitetaan esimerkiksi paikkaa, jossa sijaitsee liikkeen johto, toimisto tai teollisuuslaitos (Tuloverolaki 13a §). Kiinteän toimipaikan muodostuminen edellyttää kiinteää liikepaikkaa, josta yhtiön toimintaa kokonaan tai osaksi harjoitetaan. Käy-

² Arvonlisäverotuksessa kiinteä toimipaikka muodostuu hieman eri tavoin tuloverotukseen verrattuna. Kiinteä toimipaikka arvonlisäverotuksessa perustuu Euroopan neuvoston asetukseen. Kiinteä toimipaikka voi muodostua myös, jos yhtiö saa tuloja kiinteästä omaisuudesta.

tännössä tuloverotuksen kiinteä toimipaikka määräytyy kuitenkin kyseiseen tapaukseen sovellettavan verosopimuksen mukaan. Verosopimukset voivat kuitenkin vain rajoittaa, mutta eivät laajentaa Suomen kansalliseen lainsäädäntöön perustuvaa verotusoikeutta. Kiinteän toimipaikan tulo määritellään ja tulo kohdennetaan kiinteälle toimipaikalle markkinaehtoperiaatteen mukaan.

Kiinteä toimipaikka voi muodostua useilla erilaisilla perusteilla: esimerkiksi johtopaikan, urakan keston tai epäitsenäisen edustajan perusteella. Usein kiinteä toimipaikka muodostuu yhtä aikaa useammalla eri perusteella.

Suomen ja Viron välisestä verosopimuksesta voidaan nostaa esille kaksi keskeistä seikkaa. Ensinnäkin rakennusurakointikohde muodostaa kiinteän toimipaikan, jos sen kesto on vähintään kuusi kuukautta. Malliverosopimuksessa, jota on käytetty Suomen solmimien verosopimusten pohjana, aikaraja on 12 kuukautta (Verohallinto, 2018). Toisena merkittävänä Suomen verotusoikeutta tehostavana seikkana on vuokratyöntekijöihin kohdistuva verotusoikeus. Suomen ja Viron välisen verosopimuksen mukaan vuokratyöstä saatua palkkaa voidaan verottaa työskentelyvaltiossa oleskeluajasta riippumatta heti ensimmäisestä työpäivästä alkaen (Verohallinto, Ulkomaiset vuokratyöntekijät ja Suomen verotus, 2019).

Fiktiivinen tapausesimerkki:

Suomalainen rakennusyrittäjä Kalle päättää hyödyntää Viron veroetuja perustamalla yrityksen Viroon. Suomalaisen yhtiönsä hän myy pois. Kalle alkaa myydä aliurakoita suomalaisille rakennusyhtiöille Virolaisen yrityksensä Kallen rakennus Oü:n kautta.

Kallen rakennus Oü:n toimintaa johdetaan Suomesta ja yhtiön koko liikevaihto kertyy Suomesta. Yhtiölle muodostuu kiinteä toimipaikka Suomeen ainakin johtopaikan perusteella. Kallen rakennus Oü on verovelvollinen Suomeen kaikesta saamastaan tulosta Suomen verolakien perusteella. Yrityksen tulee noudattaa suomalaisia työehtosopimuksia ja maksaa palkkojen verot Suomeen. Kallen rakennus Oü tai sen omistaja ei saa mitään Viron veroetuja verrattuna suomalaiseen osakeyhtiöön.

4.5 Viron matala verotus vetovoimatekijänä

Viron yhteisöveroa ei peritä yrityksen vuotuisten nettotulojen perusteella. Yhteisön tuloveroksi kutsuttua veroa (ettevötte tulumaks) peritään vasta maksettaessa osinkoja tai niihin verrattavissa olevia suorituksia. (Helminen, 2016) Osinkojen verotus on laskenut Virossa vuosina 2018 ja 2019. Vuodesta 2019 alkaen osinkoverotuksen taso on noin 16 prosenttia. (Tuokko, 2019)

Viron palkkaverotusta on muutettu periaatteessa aiempaa progressiivisemmaksi, mutta kyse on silti vahvasti tasaverojärjestelmästä, koska kaikilla tulotasoilla sekä veroprosentti että marginaalivero ovat 21,3 prosenttia. Työn verotus kohdistuu Virossa työntekijöitä voimakkaammin työnantajille, jotka maksavat työntekijän bruttopalkan päälle lähes 34 prosenttia sosiaali- ja

työttömyysvakuutusmaksuja. Näin ollen, kun palkansaajan veroihin lisätään työnantajien maksut, työn verotus ei kokonaisuudessaan näyttäydy Virossa enää erityisen keveänä. Suomalaisittain pienipalkkaisen työntekijän (vuositulot 28 000 euroa) palkkaverokiila³ on Virossa lähes viisi prosenttiyksikköä Suomea korkeampi. Suuremmilla palkkatasoilla asetelma muuttuu Viron eduksi, kun tarkastelunäkökulmana on työntekijän verotus. (Veronmaksajien keskusliitto, 2018)

Seuraavassa taulukossa on verrattuna työntekijän näkökulmasta perheettömän palkansaajan tuloveroasteita Suomessa ja Virossa neljällä eri vuosipalkalla vuonna 2018 (Veronmaksajien keskusliitto, 2018):

Taulukko 1 Perheettömän palkansaajan tuloveroasteet Suomessa ja Virossa

Vuosipalkka	Suomi	Viro	Erotus Viron hyväksi
28 000	22,8 %	21,3 %	1,5 %-yksikköä
43 000	30,8 %	21,3 %	9,5 %-yksikköä
66 000	37,5 %	21,3 %	16,2 %-yksikköä
140 000	47,7 %	21,3 %	26,4 %-yksikköä

Työntekijän näkökulmasta palkkatulon verotus on kaikilla tulotasoilla Virossa Suomea matalampaa. Erityisen suuri erotus on suurituloisilla, mutta myös keskipalkkainen (reilut 3 400 euroa kuukaudessa ansaitseva) saa Virossa selvästi suuremman nettopalkan. On kuitenkin huomattava, että Virossa yli 3 000 euron kuukausipalkka on harvinaisuus. Virossa keskipalkat ovat noin 1 300 euroa kuukaudessa (Yleisradio, 2018).

Seuraavassa taulukossa on vertailtu verotuksen tasoa Viron ja Suomen välillä työnantajan näkökulmasta. Taulukossa esitetään palkkaverokiila, prosentteina työvoimakustannuksesta neljällä eri vuosipalkalla 2018:

Taulukko 2 Palkkaverokiila Suomessa ja Virossa eri vuosipalkoilla 2018

Vuosipalkka	Palkkaverokiila		Erotus Viroon
	Suomi	Viro	
28 000	36,6 %	41,2 %	-4,6 %-yksikköä
43 000	43,1 %	41,2 %	1,9 %-yksikköä
66 000	48,6 %	41,2 %	7,4 %-yksikköä
140 000	57,0 %	41,2 %	15,8 %-yksikköä

³ Palkkaan sidotut verot ja veronluonteiset maksut muodostavat suurimman osan verokiilasta. Usein verokiilasta puhuttaessa tarkoitetaan vain työntekijän ja työnantajan maksamia palkkasidonnaisia veroja ja veronluonteisia maksuja. Tässä verokiilalla tarkoitetaan välittömiä veroja, eli kulutusverojen osuus on jätetty pois. Tätä verokiilan osaa kutsutaan palkkaverokiilaksi. (Veronmaksajat 2019, s.5)

Työnantajan näkökulmasta työn verotus on Virossa selvästi Suomea edullisempaa vasta suomalaisittain suurituloisilla. Tämä johtuu Viron korkeista sosiaali- ja työttömyysvakuutusmaksuista, joiden maksamisesta vastaa työnantaja⁴.

Fiktiivinen tapausesimerkki:

Suomalainen it-alan yrittäjä Mikko Möttönen päättää siirtää toimistonsa ja koko yrityksensä Koodinpätkä Oy:n Viroon saadakseen liiketoimintaansa uutta virtaa. Pelkkä yrityksen muuttaminen ei tunnu hyvältä idealta, vaikka matka lahden yli Helsinkiin kulkeekin nopeasti. Niinpä Mikko muuttaa myös kotinsa Tallinnaan. Kokonaisvaltaisen muuton yhtenä tavoitteena on laskea työvoimakustannuksia ja saada liiketoiminnasta kilpailukykyisempää Suomessa toimiviin yrityksiin verrattuna.

Kolmen vanhan työntekijän - kaikki koodareita - houkuttelu lahden toiselle puolelle ei ole helppoa. Tämä on tilanne, vaikka heille maksaakin Virolaiseen palkkatasoon nähden huippuhyvää palkkaa, 3 400 euroa kuukaudessa. Säästö työntekijöiden 10 000 euron kuukausittaisista palkkakuluista ei ole suurensuuri, vain noin 200 euroa kuukaudessa. Toisaalta työntekijät ovat tyytyväisiä reilun 300 euron nettopalkan korotuksiin.

Möttönen huomaa nopeasti, että pelkkä matala yritysverotus ei ratkaise liiketoiminnan sujumista. Maantieteellisestä läheisyydestä huolimatta Virolainen kulttuuri poikkeaa suomalaisesta eikä uusasiakashankinta ole erityisen helppoa.

Suomessa toimivan virolaisen yhtiön, riippumatta siitä muodostuuko sille kiinteää toimipaikkaa Suomeen, tulee noudattaa suomalaisia työehtosopimuksia. Tämä tarkoittaa sitä, että Suomessa toimivan virolaisen yhtiön palkkakuluista syntyvä kustannusrasitus pieni- ja keskipalkkaisesta työstä on hyvin lähellä suomalaisen osakeyhtiön tasoa. Näin ollen kiistattomia veroetuja syntyy vain Viron yhtiöverotuksen kautta. Tämä edellyttää sitä, ettei yhtiölle muodostu kiinteää toimipaikkaa Suomeen.

4.6 Suomalaisen ja virolaisen osinkoverotuksen vertailua

Osinkoverotuksen tason vertailu ei ole suoraviivaista, koska suomalaisen ja virolaisen osinkoverojärjestelmän erot ovat suuret. Osakastasolla eli omistajan henkilökohtaisesta näkökulmasta Viron verotus on hyvin edullista, koska osinkoveron maksajana on yhtiö - osakas ei maksa osingosta veroa lainkaan. Suomessa verosta vastaa osakas, vaikkakin yhtiö on velvollinen pidättämään osingosta ennakonpidätyksen.

⁴ Suomessa työntantajien maksu- ja verorasitusta on alennettu viimeisen kymmenen vuoden aikana mm. poistamalla Kela-maksu (2010), alentamalla yhteisöveroa (2012, 2014) ja siirtämällä eläkevakuutusmaksuja työntekijöiden maksettavaksi (2017-2019).

Verosopimuksilla pyritään poistamaan kaksinkertaista verotusta⁵. Aina tämä ei kuitenkaan onnistu: verotuksellisesti kalleimmaksi osingon saaminen tulee tilanteessa, jossa virolaisen yhtiön suomalainen osakas maksaa osingosta veron sekä Viroon että Suomeen. Tällöin veron maksajana ovat eri verovelvolliset - Virossa osingon verosta vastaa yhtiö, Suomessa osakas - mikä johtaa kaksinkertaiseen verotukseen jota ei poisteta.

Suomessa osakeyhtiön osakas voi optimitilanteessa saada enintään 150 000 euroa osinkoa 7,5 % verolla⁶. Tällöin suomalaisen osakeyhtiön ja osakkaan yhteenlasketun verorasituksen (20 % + 7,5 = 27,5 %) ero virolaiseen on pienimmillään reilut 11 prosenttiyksikköä Viron eduksi (Viron osinkovero noin 16 %). Kun asiaa tarkastelee vain osakkaan näkökulmasta, kohdistuu varakkaan yhtiön osingonmaksuun Suomessa mainittu 7,5 % vero ja vastaavasti Virossa osakas ei maksa veroa lainkaan. Mikäli suomalainen osakeyhtiö maksaa osinkoa yli 8 % osakkeen matemaattisen arvon, voi kokonaisveroprosentti nousta huomattavan korkeaksi koska tällöin osingosta 75 % verotetaan ansiotulona loppuosan ollessa verovapaata tuloa. Näin osingonmaksu tarjoaa 25 % "alennuksen" pääomaköyhille yhtiöille verrattuna palkkatulon maksamiseen.

4.7 Yhteenveto verokannusteista

Edellä on kuvattu Viron verojärjestelmän eroja Suomeen verrattuna. Palkansaajan näkökulmasta yhteenvetona voi todeta, että Viro tarjoaa keski- ja suurituloisille palkansaajille selvästi matalamman palkkatulojen verotuksen tason kuin Suomi. Tällaisten työpaikkojen määrä on kuitenkin mitä ilmeisimmin erittäin vähäinen, sillä Virossa muutetaan ulkomaille erityisesti parempien palkkojen perässä (Yleisradio, 2018). Pienituloisille, reilut 2 000 euroa kuukaudessa ansaitseville erot verotuksessa ovat alle kaksi prosenttiyksikköä. Tätä alemmilla palkkatasoilla Suomen verotus on Viroa kevyempää.

Sen sijaan yrityksen näkökulmasta työntekijän palkkaaminen on Virossa selvästi Suomea edullisempaa vasta suurituloisten palkansaajien kohdalla. Keskituloisen kohdalla ero on kaksi prosenttiyksikköä Viron hyväksi. Pienituloisen, reilut 2 000 euroa kuukaudessa ansaitsevan palkansaajan tapauksessa Viron palkkaverokiila on noin viisi prosenttiyksikköä Suomea korkeampi.

Selkeimmän verokannusteen Viro tarjoaa yrityksen voiton tuottamiseen, koska Viro ei verota jakamatonta voittoa lainkaan. Näin ollen investointien rahoitus omalla pääomalla on huomattavasti Suomea edullisempaa. Voitonjako osakkaille on aina Virossa Suomea edullisempaa, oli näkökulmana sitten yhtiön tai osakkaan verotus. Suomalaisessa järjestelmässä osingonmaksun edullisuus riippuu täysin osakeyhtiön nettovarallisuudesta.

⁵ Juridinen kaksinkertainen verotus tarkoittaa sitä, että useampi kuin yksi valtio verottaa samalta ajanjaksolta samaa verovelvollista samasta tulosta.

⁶ Jaetusta osingosta 25 % on veronalaista pääomatuloa ja 75 % verotonta tuloa 150 000 euroon saakka, jos jaettu osinko on enintään 8 % osakkeen matemaattisesta arvosta. Käytännössä 150 000 euron osinko 7,5 % verolla edellyttää osakkeiden matemaattisen arvon olevan vähintään 1 875 000 euroa.

Keskeistä yrittäjän kannalta on ymmärtää, että pelkkä yhtiön perustaminen Viroon ei tuota veroetuja, mikäli liiketoimintaa harjoitetaan Suomessa ja yhtiölle muodostuu kiinteä toimipaikka Suomeen. Tällöin verotus toimitetaan Suomen lainsäädännön mukaan. Viron veroedut realisoituvat käytännössä parhaiten tilanteessa, jossa liikevaihto kertyy Virosta, ja yhtiötä myös johdetaan sieltä. Toisaalta todellista kilpailuetua yritys voi saada vasta tilanteessa, jossa se tuottaa tavaroita tai palveluita markkinoille, joilla hintataso on Viroa korkeampaa, esimerkiksi Suomeen.

5 Suomalaiset Viron yritysrekisterissä

5.1 Johdanto

Edellisessä luvussa käsiteltiin Viron tarjoamia kannusteita yritystoiminnan harjoittamiselle vertaamalla erityisesti maan verotusta Suomeen. Tässä luvussa käsitellään Viron yritysrekisteristä (äriregister) tehtyjä havaintoja Suomeen liittyvistä kytköksistä. Pääosin tarkastelun kohteena on virolaisten yritysten suomalaiset omistajat ja vastuuhenkilöt.

Ensin pyritään muodostamaan kokonaiskuva Viron yritysrekisteriin merkittyjen yritysten suomalaiskytköksistä. Sen jälkeen tarkastelun keskiössä on hahmottaa harmaan talouden torjunnan kannalta erityisiä riskiryhmiä.

5.2 Yritysten määrät ja niiden kehitys

Viron yritysrekisterissä olevien henkilöiden ja yritysten, joilla on suomalainen henkilö- tai y-tunnus, määrä on kasvanut tasaisesti. Jatkossa näistä yrityksistä ja henkilöistä käytetään myös nimitystä suomalaistunnusvastuuhenkilö. Vastaava kehitys on tapahtunut Suomen kansalaisten kohdalla.

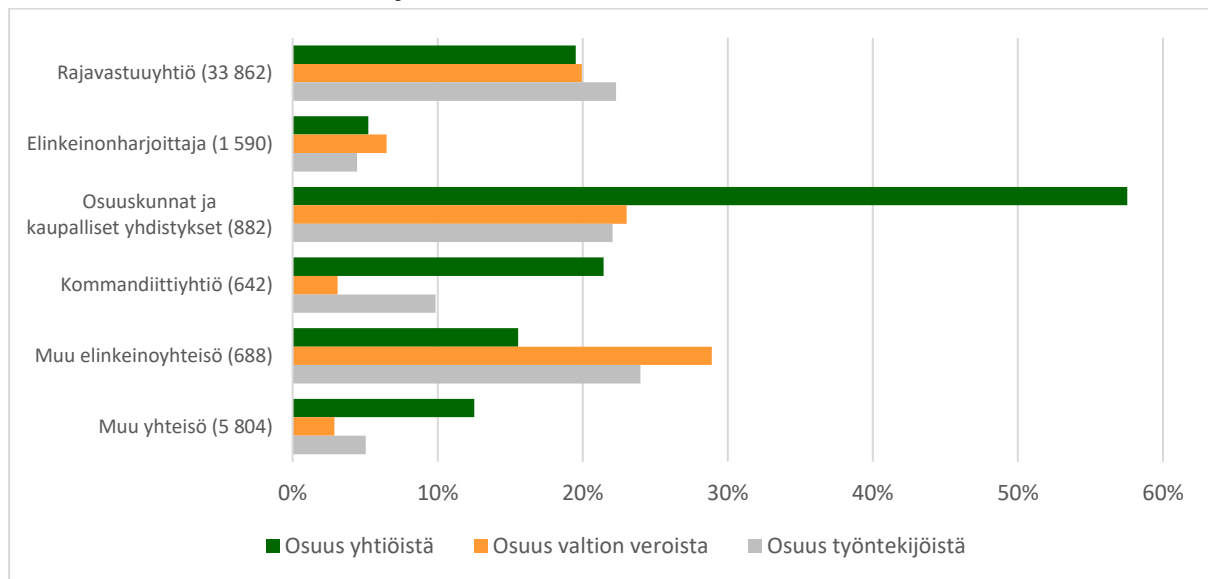
Maaliskuun 2018 alussa Viron yritysrekisterissä oli 36 105 vastuuhenkilöä, joilla oli suomalainen henkilö- tai yritystunnus. Näistä kansalaisuudeltaan virolaisia oli 58 %, suomalaisia 24 %, muunmaalaisia 4 %, tuntemattomia 12 % sekä yrityksiä 3 %. Kansalaisuudeltaan tuntemattomat olivat nimien perusteella arvioituna enimmäkseen virolaisia. Luvut kertovat enemmän siitä, että virolaisille on tullut yhteyksiä Suomeen kuin että suomalaiset olisivat siirtyneet Viroon harjoittamaan toimintaa siellä tai sitä kautta. Käytännössä virolaiset henkilöt ovat voineet olla esimerkiksi töissä Suomessa ja saaneet sitä kautta suomalaisen henkilötunnuksen. Heidän palattuaan kotimaahansa ovat he perustaneet yrityksen Viroon tai yritys on ollut olemassa jo aiemmin. Nämä yritykset, sikäli kun ne toimivat Viron markkinoilla, eivät muodosta Suomeen liittyvää harmaan talouden riskiä.

Suomalaistunnusvastuuhenkilöillä oli asema 43 468 virolaisyrityksessä (17 % kaikista aktiivisista yrityksistä) eli keskimäärin yksi vastuuhenkilö oli 1,2 yrityksessä. Suomalaistunnusvastuuhenkilöiden täysin hallitsemia yrityksiä oli 22 619 (9 %), ja näistä täysin kansalaisuudeltaan virolaisten omistuksessa 13 666 ja suomalaisilla 4 938.

Kytkösyhtiöt olivat noin viidennes virolaisyhtiöistä niin lukumäärältään, veronmaksultaan kuin työllistämiseltäänkin. Seuraavassa kuviossa on esitetty myös kytkösyritysten jakautuminen yhtiömuotoihin tai niistä muodostettuihin luokkiin.

Seuraavassa kuviossa on yritysmuodot esitetty suomeksi. Liitteessä yksi (s.38) on esitetty alkukieliset termit ja niiden käännökset.

Kuvio 1 Suomalaisiin kytkeytyvien yritysten osuus Viron yritysrekisterissä yritysmuodoittain. Suluissa aktiivisten suomalaisyhtiöiden määrä 2018/03

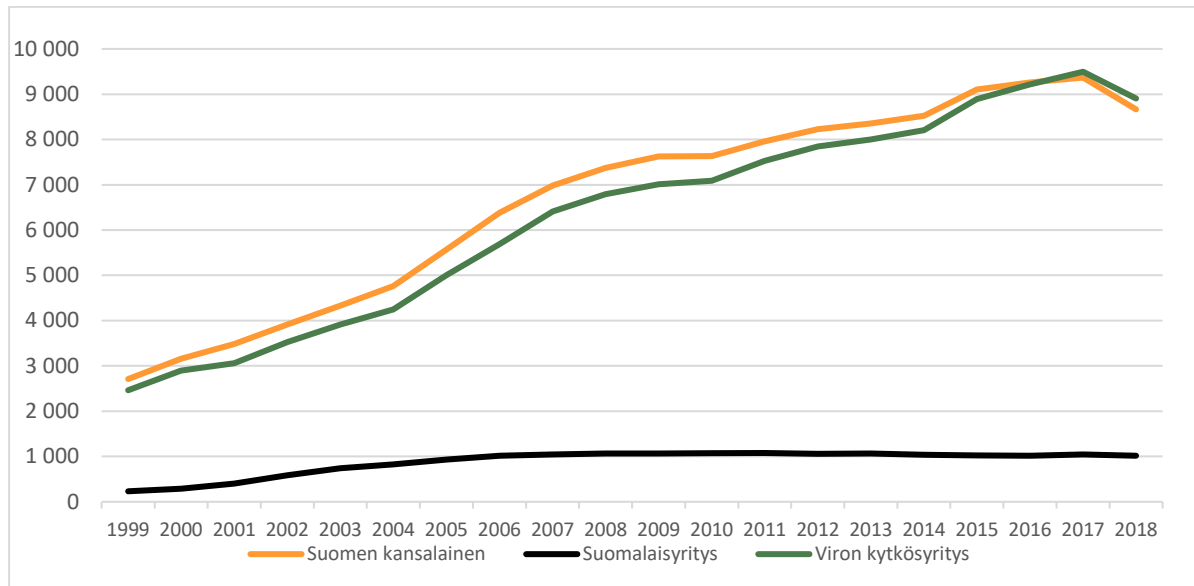

Lähde: Viron yritysrekisteri 2018/03, Estonian Tax and Customs Board e-MTA vuoden 2018 tiedot, Verohallinto 2018/11

Kuviosta 1 ilmenee, että oikeudelliselta muodoltaan määrällisesti eniten Suomeen kytkeytyviä yrityksiä ovat yksityiset osakeyhtiöt, lähes 34 000. Suhteellisesti eniten on sen sijaan osuuskuntia, joissa yli puolella vastuuhenkilöistä on kytkös Suomeen.

Vastuuhenkilöiden henkilötunnuksen myöntöajankohta ei ollut selvityksessä käytettävissä, joten jälkikäteen ei voi laskea ulkomaan kansalaisten määrän kehitystä rekisterissä. Kehitystä voi luotettavasti tarkastella niiden Suomen kansalaisten ja yhtiöiden osalta, joilla voi olettaa olleen suomalaistunnus koko ikänsä ja toimintansa ajan. Vastuuhenkilöiden ja virolaisyhtiöiden lukumäärät ovat läpi tarkastelujakson lähes yhtä suuret. Virolaisyrityksessä, jossa on suomalaisyhtiö vastuutahona, on yleensä (91 %) myös suomalaishenkilö.

Seuraavalla sivulla oleva kuvio havainnollistaa Viron yritysrekisterissä tapahtunutta muutosta suomalaisten vastuutahojen (henkilöt ja yritykset) ja kytkösyriyten määrissä. Kytkösyriyksellä tarkoitetaan sellaista yritystä, jossa tarkasteltavat henkilöt ja yritykset ovat mm. omistajana tai mukana yrityksen hallinnossa vastuuroolissa kuten hallituksen jäsenenä.

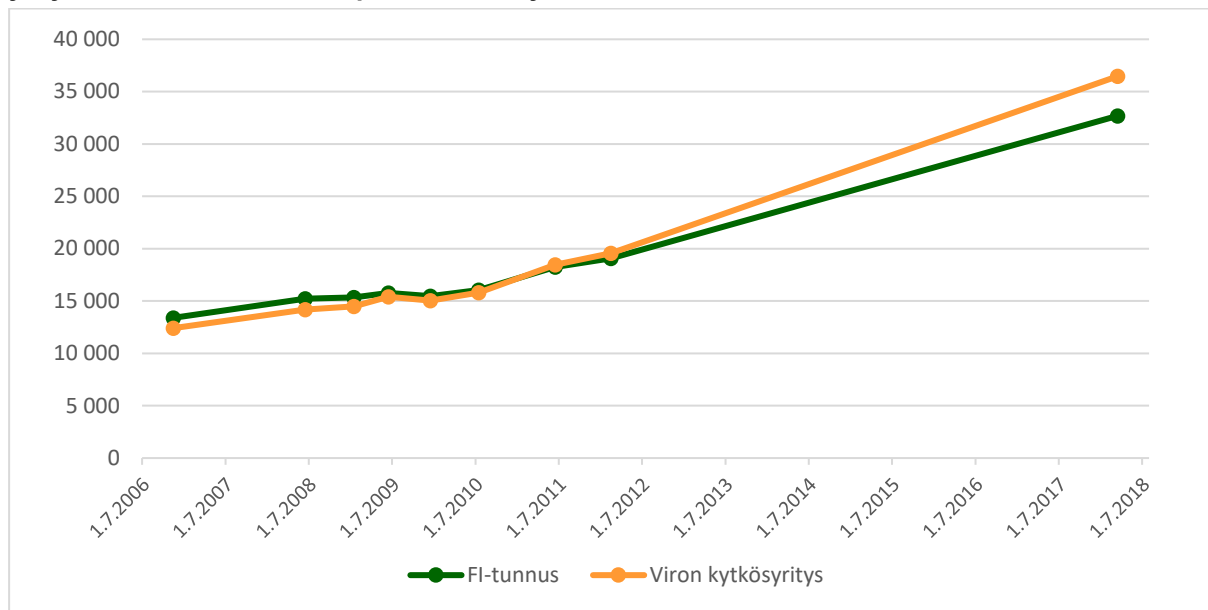
Kuvio 2 Suomalaisen ja kytkösyriyksen määrän kehitys Viron yritysrekisterissä

Lähde: Viron yritysrekisteri 2018/03, Verohallinto 2018/11

Kuviosta kaksi ilmenee, että vajaan kahdenkymmenen vuoden aikana Suomen kansalaisten ja Viron kytkösyriyksen määrä Viron yritysrekisterissä on likimain kolminkertaistunut. Sellaisen Viron kaupparekisteriin rekisteröityjen suomalaisten yritysten määrä, jotka ovat virolaisten yritysten vastuutahoina tai omistajana, on sen sijaan pysynyt samalla tasolla vuodesta 2006 lähtien. Aiemmista selvityksistä saadaan tarkat vastuuhenkilöiden ja kytkösyriyksen määrät ilman kansalaisuusjakoa. Vuoden 2018 tiedoissa ovat mukana vain samat yhtiömuodot kuin aiemmissa selvityksissä.

Seuraavalla sivulla olevassa kuviossa kolme tarkastellaan suomalaistunnusvastuuhenkilöiden ja heidän virolaisyritystensä määrän kehitystä Viron yritysrekisterissä. Tarkastelu eroaa edellä kuviosta yksi siten, että mukana ovat kaikki suomalaisen y- tai henkilötunnuksen haltijat kansalaisuudesta riippumatta.

Kuvio 3 Suomalaistunnusvastuuhenkilöiden ja näiden virolaisyritysten määrän kehitys Viron yritysrekisterissä. Poimintapäivät merkitty.

Lähde: Ilmiöselvitys 2014_002 Suomalaisten yritysytkenät Viroon ja tämä selvitys

Kuviosta kolme havaitaan, että vuosien 2006-2018 aikana suomalaisvastuuhenkilöiden Viron kytkösyritysten määrä on kolminkertaistunut ja vastuuhenkilöiden määrä kasvanut noin 2,5 kertaiseksi.

5.3 Vastuuhenkilöiden määrä ja kansalaisuudet

Kun tarkastellaan Viron yritysrekisterin Suomeen kytkeytyvistä vastuutahoista vain luonnollisia henkilöitä, oli heitä yhteensä 35 151. Yli puolet heistä oli kansalaisuudeltaan virolaisia (59%) tai tuntemattomia (13%, jotka ovat nimestä arvioiden myös virolaisia), ja 24% suomalaisia. Osoitteen⁷ mukainen asuinmaa oli Suomi 50%, Viro 25% ja tuntematon 23%. Virolaisista 29% asui Virossa ja 45% Suomessa, suomalaisista 77% Suomessa ja 14 % Virossa. Verotuksen pääsäännön⁸ mukaan henkilö on verovelvollinen Suomessa, jos hän asuu Suomessa eli siellä on varsinainen asunto, tai jatkuvasti oleskelee Suomessa yli kuusi kuukautta.

Vastuuhenkilöistä 7% oli mukana pelkästään yhteisöissä, jotka eivät yleensä harjoita elinkeinotoimintaa: asuntoyhtiöt, yhdistykset, säätiöt ja julkishallinnon yksiköt. Virolaisilla osuus oli 9%, suomalaisilla 2% ja muilla 6%.

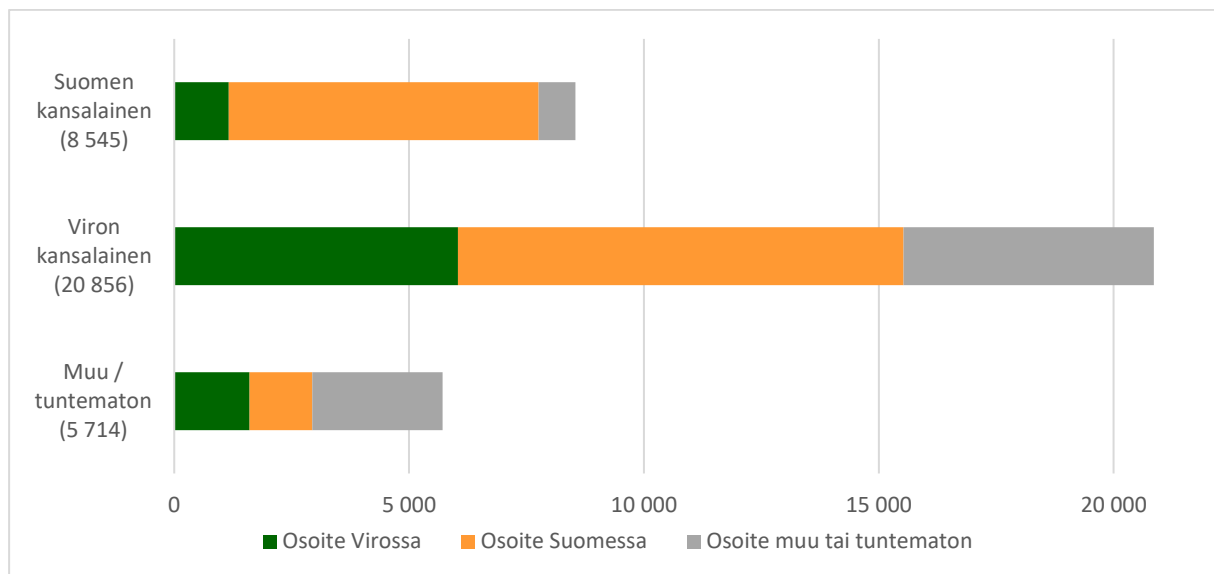
Kun tarkastellaan vain suomalaisia vastuuhenkilöitä, joiden kotiosoite on Virossa, on heidän määränsä noin 1 150 henkeä. Virossa asuu noin 7 000 suomalaista (Rouvinen, 2017), joten yritysten vastuuhenkilöiden määrä vastaa 16 prosenttia kaikista Virossa asuvista suomalaisista. Kaikista Suomessa asuvista yrittäjiä on vastaavasti noin 5 prosenttia (Sutela, 2018), joten Virossa asuvien suomalaisyrittäjien määrää voi pitää huomattavan suurena.

⁷ Verohallinnon tiedoissa oleva osoite, vastaa väestörekisterin tietoja.

⁸ Tuloverolain 9 ja 11 §

Kuviossa neljä on tarkasteltu niitä aktiivisia vastuuhenkilöitä, joilla on suomen henkilötunnus.

Kuvio 4 Aktiiviset vastuuhenkilöt, joilla Suomen henkilötunnus, kansalaisuuden ja asuinmaan mukaan 2018/03

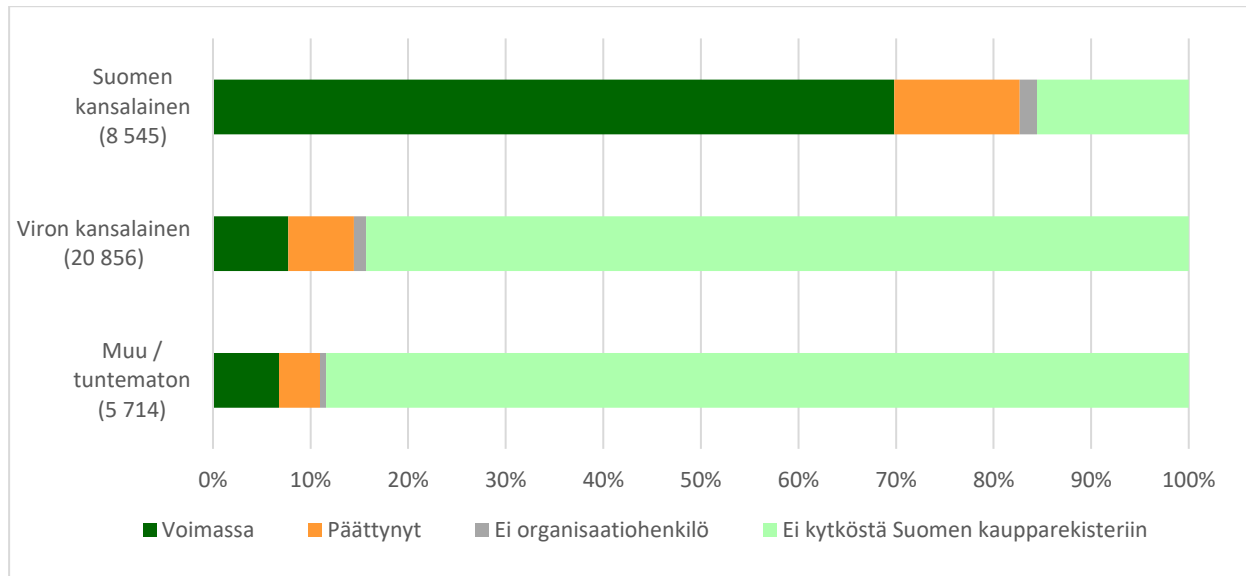
Lähde: Viron yritysrekisteri 2018/03, Verohallinto 2018/11

Kuviosta neljä ilmenee, että yhtiöiden hallinta luokiteltuna aktiivisten vastuuhenkilöiden⁹ kansalaisuuden ja asuinpaikan perusteella oli voimakkaasti jakautunut kansalaisuudeltaan joko kokonaan virolaisille (60%), suomalaisille (22%) tai tuntemattomille (11%). Asuinpaikka oli useimmiten kaikilla Suomessa (43%), Virossa (25%) tai ylipäänsä ulkomailla (17%). Määrällisesti suomalaistunnusvastuuhenkilöitä oli 43 468 virolaisyhtiössä, ja näistä 22 619:ssä ei muita ollutkaan.

⁹ Aktiivisella vastuuhenkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jolla oli voimassa oleva status 2018/03 muussa roolissa kuin perustajana jatkavassa (ei lakanneessa) yritysrekisterin yhtiössä, muussa yhteisössä tai yrittäjänä.

Seuraavassa kuviossa on esitetty Viron yritysrekisterissä aktiiviset vastuuhenkilöt kansalaisuuden mukaan huomioiden kytkökset Suomen kaupparekisteriin.

Kuvio 5 Viron yritysrekisterissä aktiiviset vastuuhenkilöt, joilla Suomen henkilötunnus, kansalaisuuden ja Suomen kaupparekisteriin merkittyjen osuuden mukaan 2018/03

Lähde: Viron yritysrekisteri 2018/03, Verohallinto 2018/11

Kuviosta 5 käy ilmi, että vastuuhenkilöillä oli yhteyksiä Suomeen muutoinkin kuin kotipaikkansa vuoksi. Suomalaiset henkilöt olivat laajasti (70 %) mukana myös Suomen kaupparekisterissä, ja tämä näkyy myös yrityksissä. Virolaisyriyksellä, joka oli kokonaan Suomessa asuvien FI-henkilötunnushenkilöiden hallussa, oli 82-prosenttisesti Suomessa intressipiirin yritys. Syitä sille, miksi suomalaisilla vastuuhenkilöillä on näin laajasti liiketoimintaa molemmissa maissa, voidaan lähinnä spekuloida.

5.4 Harmaan talouden riskien arviointia

Seuraavissa alaluvuissa on käsitelty suomalaistunnusvastuuhenkilöiden yrityksiin liittyviä riskitekijöitä, jotka voivat viitata harmaaseen talouteen. Tarkastelun keskiössä ovat suomen kansalaiset. Tässä selvityksessä riskeinä on pidetty seuraavia asioita:

- yrityksen johdon asuinpaikkaa Suomessa
- osakkaan tai hallituksen jäsenen (ns. kytköshenkilö) pienituloisuutta tai tulottomuutta
- kytköshenkilön ja hänen puolisonsa asuinmaan eroavuutta
- liiketoimintakieltoa.

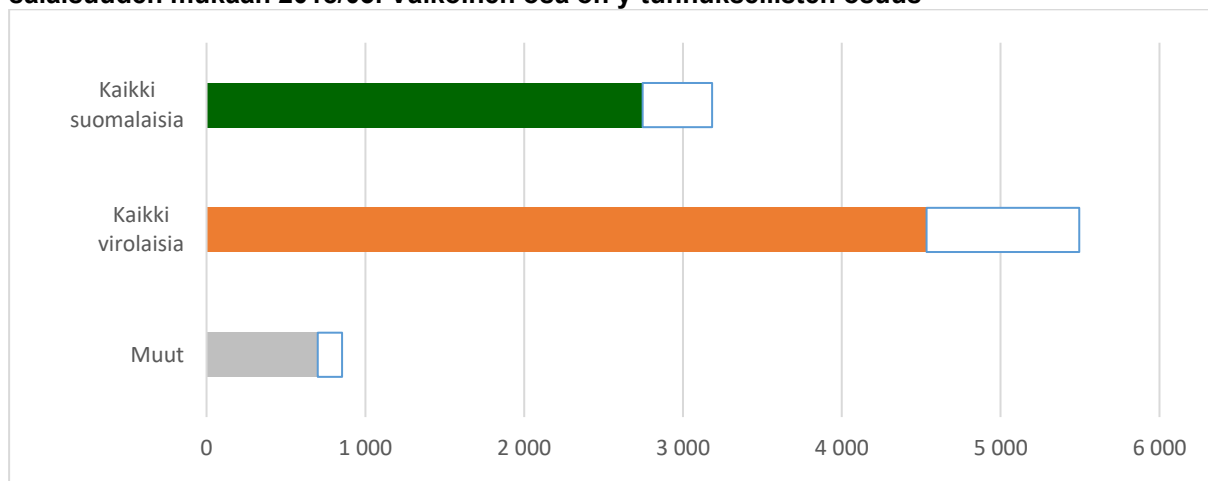
Mainittujen seikkojen liittymistä harmaaseen talouteen käsitellään tarkemmin kussakin luvussa.

5.4.1 Kiinteät toimipaikat

Kuten aiemmin luvussa 4.4. on kerrottu, ulkomainen yhtiö on verovelvollinen Suomessa, jos yrityksen johto ja hallinto hoidetaan Suomessa sijaitsevasta kiinteästä liikepaikasta käsin. Jos yhtiön jokainen vastuuhenkilö asuu Suomessa, on perusteltua olettaa, että johtopaikkakin on Suomessa¹⁰. Tällaisia toimivia yrityksiä löytyi 9 530. Noin 16 prosentilla (1 567) oli Suomessa yrittäjätunnus, joten nämä yhtiöt olivat jo Suomen verovalvonnan piirissä. Jäljelle jäi 7 963 yhtiötä, joiden kiinteä toimipaikka Suomessa oli johtopaikan perusteella mahdollinen.

Suomessa asuva luonnollinen henkilö on verovelvollinen Suomeen. Tilanteessa, jossa henkilö harjoittaa yritystoimintaa virolaisen yhtiön kautta ilman että kyseinen yritys on rekisteröitynyt Suomen Verohallinnon rekistereihin, on olemassa harmaan talouden riski. Ensinnäkin yrityksen tulot, joihin Suomessa voi olla verotusoikeus, jäävät verottamatta Suomessa. Tämä riski koskee myös yrityksen omistajien ja mahdollisten palkansaajien tuloja.

Kuvio 6 Aktiiviset yritykset, joiden koko hallinta oli Suomessa asuvilla, vastuuhenkilöiden kansalaisuuden mukaan 2018/03. Valkoinen osa on y-tunnuksellisten osuus

Mukana eivät ole yhdistykset, säätiöt, asuntoyhtiöt ja julkishallinnon yksiköt
Lähde: Viron yritysrekisteri 2018/03, Verohallinto 2018/11

Kuviosta 6 käy ilmi, että Suomessa asuvien suomalaisten omistamia yrityksiä oli reilut 3 000, joista vain reilulla 400 yrityksellä myös suomalainen y-tunnus. Vastaavasti virolaisten omistamia yrityksiä oli noin 5 500, joista vajaalla 1 000 yrityksellä oli suomalainen y-tunnus.

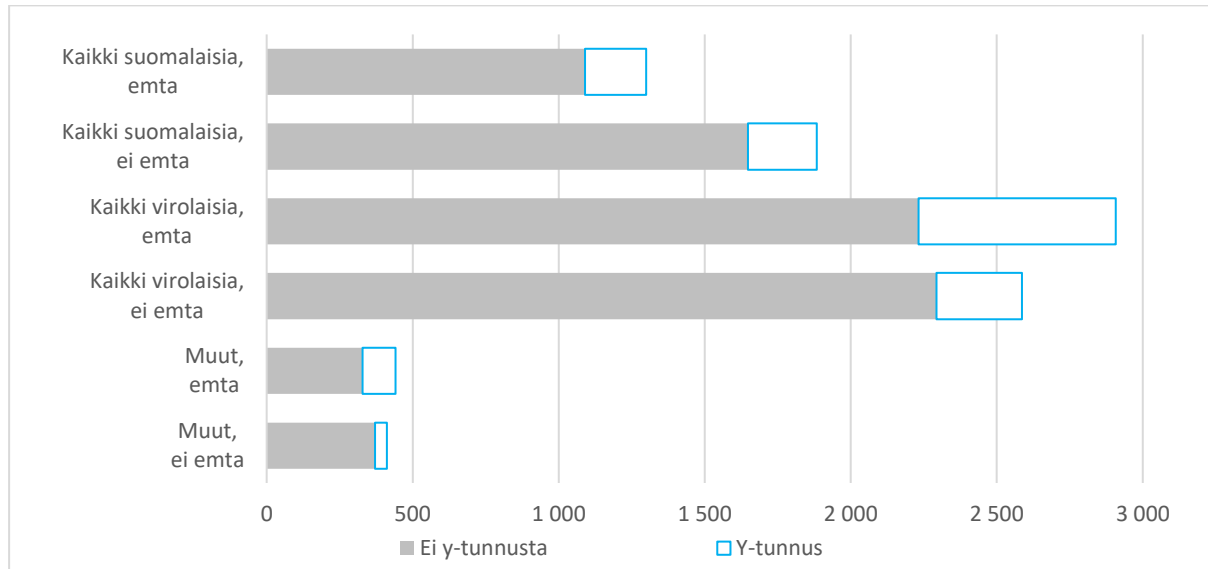
Viron Vero- ja tullihallinto (Maksu- ja Tolliamet) julkaisee neljännesvuosittain emta.ee-sivuilla tiedot oikeushenkilöiden ja yrittäjien maksamista veroista, liikevaihdosta ja rekisteröimistä työntekijöistä. Maaliskuussa 2018 rekisterissä aktiivisina¹¹ olleista 54 %:lla oli emta-tieto vuosilta 2017 - 2018. Suomalaiskytkösy yrityksillä osuus oli 58 %. Jos yrityksellä on emta-tieto, se on toiminut Virossa ainakin ilmoittamassaan määrin. Toisaalta emta-tiedon puuttumisesta ei voida tehdä varmoja päätelmiä sen suhteen, että yrityksellä ei olisi lainkaan toimintaa.

¹⁰ Tilanne on kuitenkin toinen, jos yhtiöllä on Virossa operatiivinen johto, esimerkiksi toimitusjohtaja. Tällöin voi olla vaikea näyttää, että toimintaa johdetaan myös Suomesta. Tämä on tilanne, vaikka hallituksen ainoa tai ainoat jäsenet olisivat Suomessa yleisesti verovelvollisia.

¹¹ Yritysrekisteripöiminnassa kohta *legal situation active*.

Seuraavassa kuviossa (kuvio 7) yritykset on jaoteltu omistajien kansalaisuuden mukaan. Osana tarkastelua on huomioitu yritysten aktiivisuus verojen maksussa, liikevaihdon ilmoittamisessa ja työntekijöiden rekisteröimisessä.

Kuvio 7 Aktiiviset yritykset, joiden koko hallinta oli Suomessa asuvilla, vastuuhenkilöiden kansalaisuuden ja emta-tietojen 2017 - 2018 mukaan. Yritykset, joilla Suomen y-tunnus eroteltu

Mukana eivät ole yhdistykset, säätiöt, asuntoyhtiöt ja julkishallinnon yksiköt
Lähde: Viron yritysrekisteri 2018/03, Verohallinto 2018/11

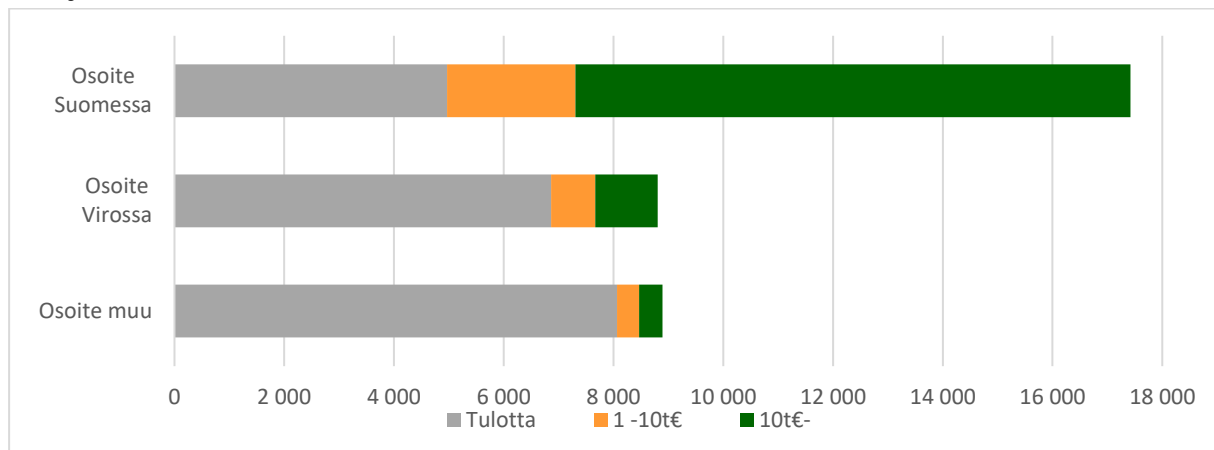
Kuviosta 7 ilmenee, että merkittävä joukko Suomeen kytkeytyvistä yrityksistä ei ilmoita Viron Verohallinnolle lainkaan liike toiminnan aktiivisuutta kuvaavia liikevaihto- tai verotustietoja taikka tietoja palkansaajista. eMTA-tietojen puuttumisesta ei voi kuitenkaan suoraan päätellä yrityksen tilannetta. Viron Verohallinnosta saadun tiedon mukaan yritys joka ei anna tietoja voi olla kokonaan toimimaton tai olla toimimaton Virossa ja toimiva ulkomailla.¹²

5.4.2 Pienituloiset ja tulottomat vastuuhenkilöt ja omistajat

Suomessa asuvia aktiivisia kytköshenkilöitä oli 17 419, joista Suomen tuloja vuonna 2017 oli 12 451 henkilöllä ja tulotta oli 4 968. Täysin ilman tuloja eläminen on mahdotonta, ja usein harmaa talous ilmeneekin ns. pimeiden palkkojen ja yrittäjätulojen muodossa. Tulottomuus voi siten tietyissä tapauksissa indikoida ilmoittamattomia tuloja eli harmaata taloutta.

¹² eMTA:n vastaus asiaa koskeneeseen tiedusteluun 24.1.2020: "Actually it is not possible to conclude, if this company is resting or if it has some trouble with its activities. Companies established by e-residents and having business activities only outside of Estonia, may have tax obligations only abroad."

Kuvio 8 Henkilöt, joilla Suomen henkilötunnus ja asema Viron yritysrekisterissä 2018/03. Asuinmaa ja tulot Suomessa vuonna 2017

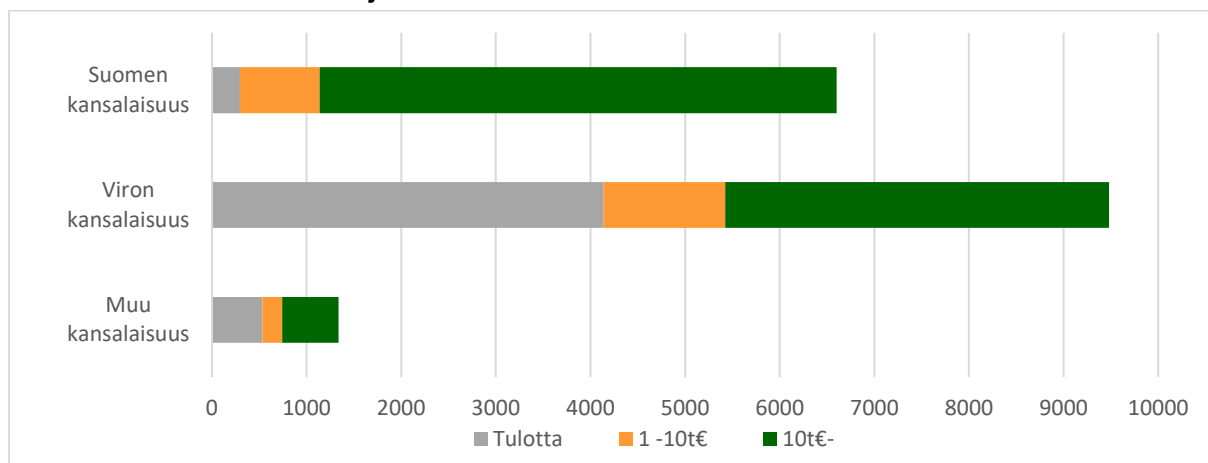

Lähde: Viron yritysrekisteri 2018/03, Verohallinto 2018/11

Kuviosta 8 ilmenee, että Suomessa asuvien, tulottomien vastuuhenkilöiden määrä on melko korkea. On kuitenkin huomioitava, että erityisesti Suomessa nimellisesti asuvien virolaisten tosiasiallinen asuinpaikka ei välttämättä kuitenkaan ole Suomi. Kuviosta näkyy hyvin, että vain harvalla muualla kuin Suomessa asuvalla on täällä verotettavia tuloja. Suurin osa tulottomista Suomessa asuvista aktiivisista kytköshenkilöistä oli virolaisia.

Seuraavassa kuviossa ovat Suomessa asuneet kansalaisuuden ja tulojen mukaan.

Kuvio 9 Henkilöt, joilla Suomen henkilötunnus, asuinmaa Suomi ja asema Viron yritysrekisterissä 2018/03. Kansalaisuus ja tulot Suomessa vuonna 2017

Lähde: Viron yritysrekisteri 2018/03, Verohallinto 2018/11

Kuviosta yhdeksän ilmenee, että suomalaisia Suomessa asuvia tulottomia oli 297¹³. Lukua on mielekäästä verrata suomalaisen yritysten tulottomiin vastuuhenkilöihin. Tulottomien vastuuhenkilöiden suhteellinen osuus on samaa suuruusluokkaa suomalaisten yritysten tulottomien

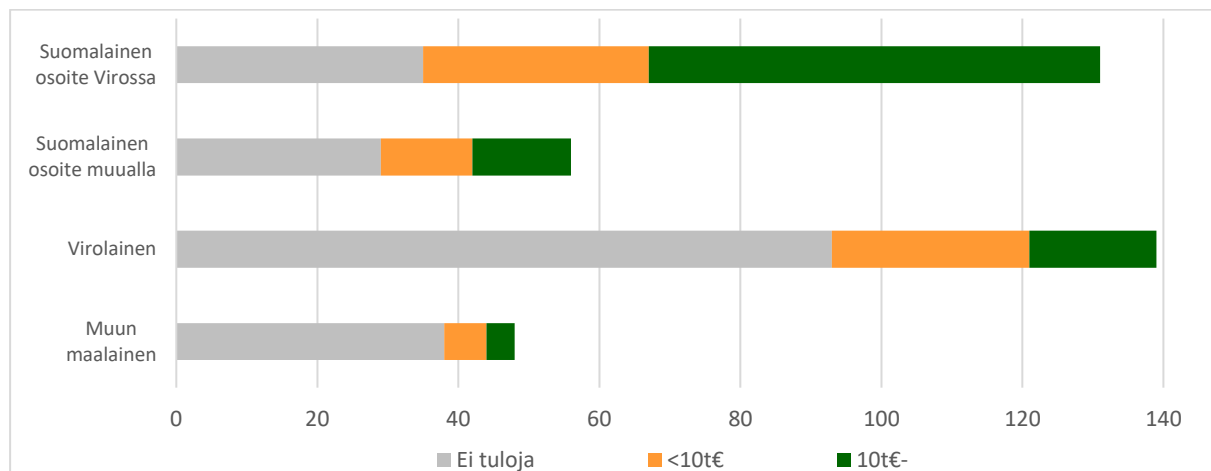
¹³ Luku perustuu Verohallinnon tietokannan osoitetietoihin, joka vastaa Väestörekisterin tietoja.

vastuuhenkilöiden määrän kanssa¹⁴. Virolaisten osoitetiedot eivät välttämättä ole Suomen rekistereissä ajan tasalla, joten heidän osaltaan johtopäätösten tekemiseen tulottomuustietojen perusteella täytyy suhtautua varauksellisesti.

5.4.3 Kytköshenkilö muualla, puoliso Suomessa

Suomalaisia kytköshenkilöitä, joiden puoliso asui Suomessa, asui Virossa 131, muualla ulkomailla 44 ja asuinpaikka oli tuntematon 12 henkilöllä. Virolaisten ja muunmaalaisten osalta tiedossa oleviin osoitteisiin on syytä suhtautua varovaisesti. Yleisen elämäkokemuksen valossa aviopuolisoiden asuminen eri maissa ei ole kovin tyypillistä. Asia liittyy harmaaseen talouteen silloin, kun muuttoa ei ole todellisuudessa tapahtunut, vaan kyseessä on veronkiertotarkoituksessa tehty virheellinen rekisterimerkintä (esim. osoitetiedon muuttaminen). Verotarkastustoiminnassa tällaisia valemuttoja on havaittu useita, ja näissä tilanteissa puolisoiden erillään asuminen on osoitettu tosiasioita vastaamattomaksi. Näin ollen osoitetietojen maatietojen eroavaisuus muodostaa ainakin kohtuullisen suuren harmaan talouden riskin.

Kuvio 10 Henkilöt, joilla FI-henkilötunnus, asema Viron yritysrekisterissä 2018/03, asuinmaa muu kuin Suomi ja puolison asuinmaa Suomi. Henkilön kansalaisuus, asuinmaa ja tulot Suomessa vuonna 2017

Lähde: Viron yritysrekisteri 2018/03, Verohallinto 2018/11

Arviolta suurimman harmaan talouden riskin muodostavat ne tulottomat kytköshenkilöt, joiden osoite on joko Virossa tai muussa tunnetussa osoitteessa (ei Suomessa). Näiden henkilöiden määrä on kuitenkin vähäinen, vain 57 henkilöä.

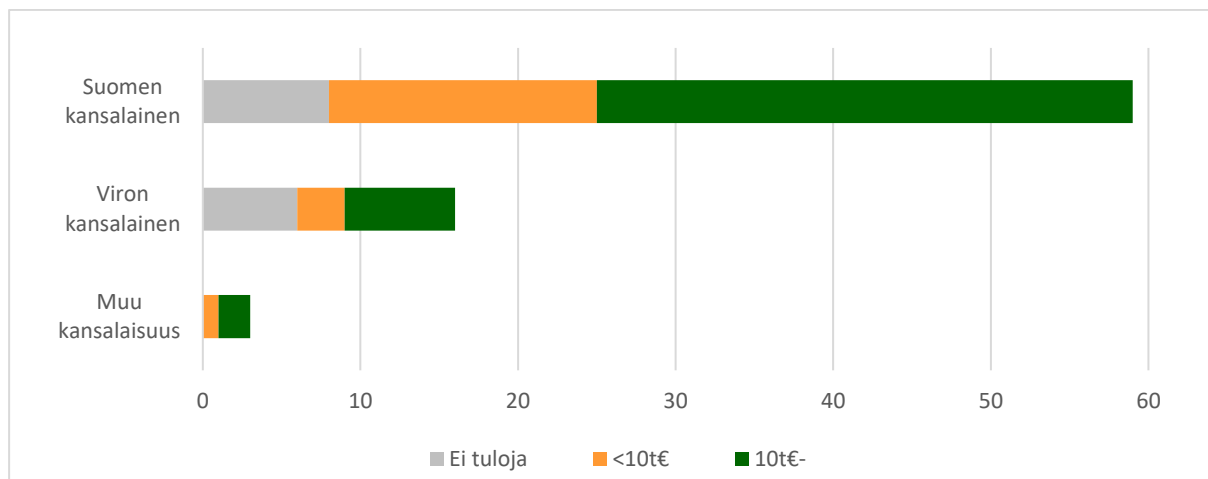
¹⁴ Harmaan talouden selvitysyksikkö tutki vuonna 2017 valmistuneessa ilmiöselvityksessä pienituloisia suomalaisen yritysten vastuuhenkilöitä. Kokonaan tulottomien henkilöiden määrä vaihteli vuosina 2010-2013 voimakkaasti ollen suurimmillaan n. 6 500 henkilöä ja matalimmillaan n. 2 800 henkilöä.

5.4.4 Liiketoimintakiellot

Liiketoimintakiellon tarkoituksena on estää vahingollisen liiketoiminnan harjoittamista ja toisaalta ylläpitää luottamusta liiketoimintaan. Usein liiketoimintakielto määrätään talousrikosrikkouden käynnin yhteydessä. Siten liiketoimintakiellolla on monessa tapauksessa konkreettinen yhteys aiempaan harmaan talouden harjoittamiseen. Suomessa liiketoimintakiellon saaneista 78 henkilöä (6 % kaikista liiketoimintakieltoon määrätystä) oli aktiivisena Viron yritysrekisterissä maaliskuussa 2018. Heistä suomalaisia oli 59 (0,7% aktiivisista kytköshenkilöistä), virolaisia 16 (0,1%) ja muita kansalaisuuksia 3 (0,1%). Viron kytkösyriyten liiketoimintakieltolaisten määrä on suhteessa pienempi kuin kotimaisten yhtiöiden liiketoimintakiellossa olevien vastuuhenkilöiden määrä¹⁵.

Seuraavassa kuviossa liiketoimintakieltoon määrättyt henkilöt on jaoteltu kansalaisuuden ja tulojen mukaan.

Kuvio 11 Liiketoimintakieltoon määrättyjen kansalaisuus ja tulot Suomessa vuonna 2017: Henkilöt, joilla Suomen henkilötunnus, asema Viron yritysrekisterissä ja liiketoimintakielto Suomessa 2018/03.

Lähde: Viron yritysrekisteri 2018/03, Verohallinto 2018/11

Kuviosta 11 nähdään, että valtaosa suomalaisista liiketoimintakieltoon määrätystä kytköshenkilöistä oli saanut tuloja yli 10 000 euroa vuonna 2017.

Huomionarvoista on, että liiketoiminta Virossa on aloitettu pääsääntöisesti jo ennen liiketoimintakieltoon määräämistä. Toisaalta on tyypillistä, että esitutkinta ja sitä seuraava oikeuskäsittely on ollut käynnissä ehkä jo vuosia ennen tuomiota. Liiketoimintakielloiset olivat pääsääntöisesti vielä maaliskuussa 2018 päättävässä asemassa Suomen yritystoiminnassa. Tämä lienee mahdollista siitä syystä, että yritystoiminta on alkanut ennen liiketoimintakiellon voimaantuloa. Laki liiketoimintakiellosta kyllä kieltää toiminnan mm. yrityksen hallituksessa, mutta ei suoraan velvoita eroamaan ko. tehtävistä.

¹⁵ Suomalaistunnuksellisia vastuuhenkilöitä oli vuonna 2018 yhteensä 35 115. Suhteutettuna tuohon määrään oli liiketoimintakieltoon määrättyjä 0,2 prosenttia. Oikeusrekisterikeskuksen mukaan liiketoimintakieltoon määrättyjä on ollut vuosina 2015-2018 noin 1 200 henkilöä (lähde: <https://www.oikeusrekisterikeskus.fi/fi/index/tietopalvelu/ti-lastojaavoindata/liiketoimintakiellot.html>, luettu 15.10.2019). Kun kaikkien liiketoimintakieltoon tuomittujen määrän suhteuttaa kaikkiin suomalaisten yritysten vastuuhenkilöihin (376 000), on suhdeluku 0,3 prosenttia.

5.5 Yhteenveto Viron kaupparekisterin Suomi-kytkennöistä ja harmaan talouden riskeistä

Tässä pääluvussa muodostettiin kokonaiskuva Viron kaupparekisteriin merkittyjen yritysten suomalaiskytköksistä data-analyysin perusteella ja hahmoteltiin harmaan talouden torjunnan kannalta erityisiä riskiryhmiä. Kytcentöjen runsaasta lukumäärästä huolimatta keskeisimmän harmaan talouden riskin – tässä selvityksessä käytetyillä kriteereillä – näyttäisi muodostavan suhteellisen rajattu joukko suomen kansalaisia. Noin 300 Suomessa asuvaa tulotonta henkilöä toimi vuonna 2018 vastuuhenkilönä Virolaisissa yhtiöissä. Kyseiset yritykset eivät olleet ainaakaan tuolloin Suomen Verohallinnon valvonnan piirissä, koska niitä ei oltu rekisteröity Verohallinnon rekistereihin.

6 Verovalvonnan keskeiset osa-alueet

6.1 Johdanto

Edellisessä luvussa selvitettiin niiden virolaisten yritysten määrää, joilla on kytkös Suomeen. Erityisen tarkastelun kohteena olivat tietyt harmaan talouden riskiä indikoivat seikat. Tässä luvussa verovalvonnan kokonaisuutta kuvataan lyhyesti, jotta muodostetaan yleiskuva siitä, miten Verohallinto toteuttaa valvontatehtävänsä. Verovalvonnan osa-alueiden kuvaaminen auttaa myös asettamaan jäljempänä käsiteltävän verotarkastuskertomusten laadullisen analyysin mielekkääseen kontekstiin.

Verovalvonta on Verohallinnon lakisääteinen tehtävä, mutta sen sisältöä ei ole tarkemmin laissa määritelty. Käytännössä valvontaa kohdistetaan niin henkilö- kuin yritysasiakkaisiin kansalaisuudesta riippumatta. Valvonta jakautuu perus- ja erityisvalvontaan. Pääosa valvonnasta on perusvalvontaa. (Verohallinto, 2000)

Perusvalvonta sisältää verotuksen toimittamiseen liittyvän valvonnan lisäksi mm. seuraavat asiat:

- verovelvollisaseman selvittämisen
- rekisteröinnin
- ilmoitus- ja maksuvelvollisuuksien täyttämisen seurannan

Valvonnan toteuttamiseksi kerätään ja hyödynnetään vertailutietoja. Lisäksi tarkistetaan asioita sekä toimintaolosuhteita kyselyin, joita tehdään puhelimitse, sähköpostilla ja perinteisillä kirjeillä.

Erityisvalvontaa toteutetaan pääosin verotarkastuksen keinoin. (Verohallinto, 2000) Lisäksi Verohallinto tekee valvontakäyntejä ja antaa ennakoivaa ohjausta. Uusina toimintatapoina on myös varoituskirjeiden lähettäminen ja varoituskäyntien toteuttaminen.

Verotarkastuksessa selvitetään, onko Verohallinnolle annettu oikeat ja riittävät tiedot lainmukaisen verotuksen toimittamiseksi ja maksuvelvollisuuden täyttämiseksi. Lisäksi verotarkastuksessa tutkitaan tarkastettavan toiminnan laatu ja laajuus tarvittavilta osin. (Verohallinto, 2018) Erona perusvalvontaan on se, että verotarkastuksessa perehdytään tutkittavana olevan yrityksen toimintaan huomattavasti perusvalvontaa laajemmin ja perehdytään asiakasyrityksen kirjanpitoon.

6.2 Perusvalvonta käytännössä

Niin virolaisten kuin muidenkin ulkomaisten yritysten verovalvonnan alkupisteenä on yritysten rekisteröinti Suomen Verohallinnon rekistereihin¹⁶. Rekisteröinti mahdollistaa kaikkien verola-

¹⁶ Suomalaisien henkilöasiakkaiden rekisteröinti tapahtuu jo varhain väestörekisteriin merkitsemisen yhteydessä.

jien (mm. tuloverotus, arvonlisäverotus, ennakoperintä ja valmisteverot) valvonnan ja toisaalta sen, että yritys voi oma-aloitteisesti hoitaa velvoitteensa oikein. Asiointi tapahtuu pääosin sähköisesti. Tavanomaisessa virolaista yritystä koskevassa tilanteessa, jossa yhtiö aloittaa liiketoiminnan harjoittamisen Suomessa, yritys rekisteröityy Verohallinnon perustietojen rekisteriin, arvonlisävero- ja ennakoperintärekistereihin sekä työnantajarekisteriin edellytysten täytyessä. Rekisteröinti voi tapahtua myös täysin viranomaisaloitteisesti, jotta yhtiön verovelvollisuusasema Suomeen voidaan selvittää, vaikka yritys ei oma-aloitteisesti ilmoittaisi toiminnastaan.

Ilman rekisteröitymistä Verohallinnon rekistereihin ulkomaisen yrityksen on vaikeaa toimia Suomessa. Tämä johtuu siitä, että ilman ennakoperintärekisterimerkintää toimivalta ulkomaiselta yritykseltä tulee periä lähdevero työkorvauksen¹⁷ maksamisen yhteydessä. Yritykset pyrkivät välttämään tilanteita, joissa niiden tulee periä lähdevero. Yritys voi hakea myös ns. 0-prosentin lähdeverokorttia. Jos hakemuksen perusteella katsotaan, ettei yhtiölle muodostu kiinteää toimipaikkaa, yhtiöltä ei peritä lähdeveroa, kun se toimittaa lähdeverokortin työkorvauksen maksajalle. Lisäksi tilaajavastuulaki velvoittaa tilaajayrityksen varmistamaan asiakasyrityksen rekisteröintien olemassaolon.

Kun yritys on rekisteröitynyt asianmukaisesti Verohallinnon rekistereihin, tulee sen antaa kuukausittain veroilmoitus oma-aloitteisista veroista (mm. arvonlisäverosta). Työnantajana toimiva yritys antaa lisäksi kuukausittain tulorekisteri-ilmoituksen maksamistaan palkoista. Tuloverotuksen veroilmoitus annetaan vuosittain neljän kuukauden kuluessa siitä, kun tilikauden viimeinen kalenterikuukausi on päättynyt.

Kaikkien em. verolajien - oma-aloitteisten verojen, ennakoperinnän (työnantajasuoritusten) ja tuloverotuksen toteutumista valvotaan sekä automaatioissa että virkailijatyönä. Erittäin pieni osa yritysten kokonaismäärästä – käytännössä suurimman riskin yritykset – valikoituvat analyysiprosessin kautta verotarkastuksen kohteeksi.

Perusvalvonta on todella merkittävässä roolissa harmaan talouden torjunnassa. Rekisterivalvonnalla esimerkiksi voidaan estää bulvaanien käyttöä yrityksen vastuuhenkilöinä ja poistetaan rekistereistä väärinkäytöksiin syyllistyneitä yrityksiä. Virolaisten yhtiöiden kohdalla perusvalvonnan yksi keskeinen tehtävä on selvittää yritysten mahdollisen kiinteän toimipaikan muodostumista.

6.2.1 Tietoa virolaisten yhtiöiden perusvalvonnasta

Verohallinnon rekistereissä oli vuosina 2017–2018 yhteensä reilut 11 000 ulkomaista yritystä, joista runsaat 40 prosenttia eli vajaat 5 000 yritystä oli virolaisia. Virolaisten yritysten osuus ulkomaisista yrityksistä oli huomattavan suuri, sillä seuraavaksi eniten oli rekisteröity ruotsalaisia yrityksiä, noin 1 600 yritystä. Vain vajaa kolmannes ulkomaisista yrityksistä antoi vuosina 2017–2018 tuloveroilmoituksen tai yrityksen verotus arvioitiin viranomaisen toimesta. Virolaisten yritysten kohdalla määrä oli hieman suurempi, sillä 34–38 prosenttia yrityksistä antoi joko veroilmoituksen itse tai oli arvioverotuksen kohteena. Toisaalta vain 25 prosentille kaikista ul-

¹⁷ Yritykselle maksettu rahasuoritus.

komaisista yrityksistä oli Verohallinnon tietojärjestelmiin merkitty muodostuvan kiinteä toimipaikka tuloverotuksessa. Voidaankin arvioida, että veroilmoituksen antaneiden ja arvioverotettujen yritysten yhteismäärä kertoo siitä, että kaikkia niitä yrityksiä, joille tosiasiallisesti muodostuu kiinteä toimipaikka, ei ole tavoitettu¹⁸. Tämä on johtanut arvioverotuksiin mm. vertailutietojen kuten rakennusalan urakkatietojen perusteella.

Kaikista virolaisista yrityksistä yli 60 prosenttia oli rekisteröitynyt rakentamisen toimialoille. Vastaavasti ruotsalaisista yrityksistä rakennusalaalla toimi vain alle viisi prosenttia Verohallinnon rekistereissä olevista länsinaapurin yrityksistä.

6.3 Verotarkastus käytännössä

Verotarkastus toimii perusvalvontaa täydentävänä valvonnan toimintatapana. Verotarkastuksia kohdennetaan riskiperusteisesti esimerkiksi toimialoittain, erilaisten ilmiöiden selvittämistä varten ja ilmiantojen perusteella. Tavanomaisissa hallinnollisissa verotarkastuksissa – toisin kuin harmaan talouden tarkastuksilla – yksittäisen yrityksen verotarkastus on hyvin pitkälle kirjanpitoaineiston vertaamista yhtiön antamiin erilaisiin veroilmoitustietoihin. Lisäksi verotarkastuksilla ohjataan ja neuvotaan yrityksiä.

Verohallinnossa on harmaan talouden torjuntaan erikoistunut henkilöstö, joka selvittää vakavimpia veropetoksia ja vastaa pääasiassa viranomaisyhteistyössä tapahtuvasta valvonnasta monipuolisella työkalupakilla. Erityisesti harmaan talouden tarkastuksilla toimenpiteiden kirjo on hyvin laaja. Tarkastuksilla käytetään esimerkiksi runsaasti pankkitilitietoja ja joudutaan usein tekemään kansainvälisiä virka-apupyynnöitä rahavirtojen ja vastuuhenkilöiden selvittämiseksi.

Verotarkastus suoritetaan sillä laajuudella kuin se on kussakin tilanteessa tarkoituksenmukaista. Laajuus ratkaistaan tapauskohtaisesti ennakkotietojen ja tarkastuksella tehtyjen havaintojen perusteella. Verotarkastus voi kohdistua yhteen tai useampaan verolajiin. Toisaalta tarkastus voidaan kohdistaa myös pelkästään yksittäiseen verorisktiin tai muutamiin verotuksen kannalta olennaisiin liiketapahtumiin. Tarkastuksen ajallinen kattavuus vaihtelee ollen enimmillään 3-5 vuotta. Verotarkastuksessa voidaan tutkia verotuksen lisäksi muutkin Verohallinnon toimivaltaan kuuluvat asiat. Niitä ovat esimerkiksi veronkanto ja perintä. Verotarkastus voidaan tehdä myös ns. vertailutietotarkastuksena, jolloin kerätään tietoja toisen verovelvollisen toiminnasta. (Verohallinto, 2018)

Verotarkastus voidaan suorittaa samanaikaisesti muiden viranomaisten kanssa. Kyse voi olla esimerkiksi tilanteesta, jossa poliisi suorittaa talousrikosten esitutkintaa. Tällöinkin verotarkastaja tekee omaa työtään verolainsäädännön suomin valtuuksin. (Verohallinto, 2018)

¹⁸ Jos kaikki ne ulkomaiset yritykset joille muodostuu kiinteä toimipaikka Suomeen, hoitaisivat verovelvoitteensa oikein, vastaisivat kiinteiden toimipaikkojen rekisteröinnit ja veroilmoitusmäärät toisiaan.

Harmaan talouden torjunnan kannalta verotarkastukset tuottavat täsmällisintä mahdollista tietoa mitä hallinnollisin keinoin voidaan epäilyistä väärinkäytöksistä saada. Tästä syystä Verohallinnon rikosilmoitukset perustuvat pitkälti verotarkastuskertomuksiin¹⁹. Siksi tässä selvityksessä on perehdytty laajasti virolaisiin yhtiöihin tehtyihin verotarkastuskertomuksiin ja niissä tehtyihin havaintoihin.

6.4 Virolaisten yritysten valvonnan merkittävimmät haasteet

Niin virolaisten kuin muidenkin ulkomaisten yritysten valvonnassa yhden merkittävän haasteen harmaan talouden harjoittajien torjumisessa muodostaa erilaisten tietojen saamisen jälkijättöisyys. Konkreettisenä esimerkkinä tästä on se, että Suomen ja Viron Verohallintojen kaupparekisterien tietoja ei ole yhdistetty toisiinsa²⁰. Vastaava tilanne koskee toki muidenkin maiden kaupparekisteritietoja.

Verohallinnossa on käynnissä valvonnan tehostamiseksi hanke, joka parhaimmillaan johtaa Suomen ja Viron välisen tietojenvaihdon huomattavaan automatisoitumiseen²¹. Kyse on tietoteknisen integraation lisäämisestä, ilman että kehitystyö vaatii lainsäädäntötoimia. Tietojenvaihto voi tapahtua tulevaisuudessakin olemassa olevien tietojenvaihtoon liittyvien juridisten sopimusten perusteella²².

Seuraavien tietojen reaaliaikainen saaminen joukkotietoina olisi hyödyllistä Suomen Verohallinnon valvonnan eri prosesseissa:

- Viron yritysrekisterin tiedot, kuten omistajat, vastuuhenkilöt ja yhtiöiden osoitteet.
- Viron Verohallinnon avoimena datana olevat yritysten työnantajasuoritus- sekä arvonlisäverotiedot.

Mikäli Viron yritysrekisterin kaikki tiedot olisivat reaaliaikaisesti yhdistettynä Suomen Verohallinnon tietoihin, voitaisiin monet valvonnan toimenpiteet tehdä nykyistä nopeammin. Tälläkin hetkellä Viron yritysrekisterin tiedot ovat Suomen Verohallinnon käytettävissä yritys kohtaista tarkastelua varten, mutta "automaattisia herätteitä" ei ole mahdollista rakentaa, koska Viron yritysrekisterissä tapahtuvat muutokset eivät välity reaaliaikaisesti valvonnan käyttöön. Mikäli

¹⁹ Rikosilmoituksia tehdään myös muistioiden perusteella esim. oma-aloitteisten verojen valvonnasta nousevista väärinkäytöstapauksista kuten id-väärinkäytöksistä ja rekisterimerkintärikoksista.

²⁰ Tietoja kyllä hankintaan valvonnan käyttöön massatietoina, mutta kyse ei ole reaaliaikaisesta tietojenvaihdosta.

²¹ Hanke liittyy Suomen ja Viron väliseen digitaalisen yhteistyön tehostamiseen. Tarkempaa tietoa löytyy esim. täältä: <https://vm.fi/documents/10623/307669/EE-FI+PM+digital+roadmap+declaration+10May2016/237dc429-a6b1-4c2c-b9ed-454ccb68829e/EE-FI+PM+digital+roadmap+declaration+10May2016.pdf>. Käytännön tasolla projektin tavoitteina on mm. pienentää verovajetta merkittävästi ja parantaa harmaan talouden valvontaa. Myös reaaliaikaista valvontaa pyritään tehostamaan.

²² Virka-apu tiedustelut Viroon toimivat nykyiselläänkin hyvin, mutta ne vaativat virkailijatyötä molemmissa maissa.

tiedot olisivat reaaliaikaisesti käytettävissä olisi tilanne toinen. Mahdollisen muutoksen vaikutuksista voi antaa vaikkapa seuraavan käytännön esimerkin. Kun suomalainen henkilö rekisteröityy Virolaisen yhtiön vastuuhenkilöksi, voitaisiin asiaan liittyviä verotuskysymyksiä (esim. liiketoiminnan harjoittamismaata jne.) tiedustella viiveettä kun asia nousisi valvontaan heti rekisteristatuksen muututtua.

Edellä listatut tiedot mahdollistaisivat oikean ja ajantasaisen tiedon hyödyntämisen mm. yrityksen taustahenkilöistä, sijainnista ja yrityksen toiminnasta/toimimattomuudesta. Tietosisällön avulla olisi mahdollista toteuttaa verovalvonta tehokkaasti ja oikeudenmukaisesti jo rekisteröintivaiheessa, mutta viimeistään verovalvonnan yhteydessä. Tietojen saaminen parantaisi sekä kotimaisten että ulkomaisten yritysten kilpailukykyä luomalla edellytyksiä reilulle kilpailulle. Edellä mainitut tietolähteet ovat jo nykyisellään julkisia, mutta tietoteknisen integraation puuttuessa massatietojen analysointi on aikaavievää ja usein jälkijättöistä.

7 Virolaisiin yhtiöihin tehtyjen verotarkastusten analyysi

7.1 Johdanto

Edellisessä luvussa kerrottiin verovalvonnan osa-alueista ja todettiin, että pääosin virolaisiin yhtiöihin kohdistuva valvonta tapahtuu ns. perusvalvonnan keinoin. Lisäksi kuvailtiin erityisvalvontaa, joka tapahtuu verotarkastuksen keinoin.

Osana tätä ilmiöselvitystä tehtiin virolaisiin yhtiöihin kohdistuneiden verotarkastuskertomusten analyysi. Tarkoituksena oli tarkastella erityisesti harmaan talouden harjoittajia ja muodostaa niistä kokonaiskuva. Lähes kaikki vuosina 2016–2017 valmistuneet verotarkastuskertomukset, joissa kohteena oli virolainen yhtiö, luettiin pääpiirteissään läpi. Keskeiset tarkastusten sisältöä koskevat tiedot taulukoitiin ja tarkastelun keskiöön nostettiin harmaan talouden kohteiden ominaispiirteet.

7.2 Yleisiä havaintoja verotarkastuskertomuksilta

Vuosina 2016–2017 on valmistunut reilut 130 verotarkastuskertomusta, joissa tarkastuskohteenä on virolainen yhtiö. Lähes kaikki kertomukset olivat käytettävissä tätä selvitystä varten muutaman kertomuksen jäädessä selvityksen ulkopuolelle²³. Virolaisiin yhtiöihin tehtyjen tarkastusten määrä vastaa noin kahta prosenttia kaikista verotarkastuksista²⁴.

Yli puolet tehdyistä verotarkastuksista kohdistui rakennusalan yrityksiin. Seuraavaksi eniten tarkastuksia tehtiin työvoimanvuokrausyhtiöihin (n. seitsemän prosenttia tarkastuksista) ja verkkokauppoihin (n. neljä prosenttia tarkastuksista). Loppuosa tarkastuksista kohdistui laajasti eri toimialojen yrityksiin it-alalta varastointipalveluihin.

Valtaosa tarkastettujen yritysten omistajista oli Viron kansalaisia (n. 60 %) ja noin kolmannes suomalaisia (reilut 30 %), muutamien yritysten omistajina oli mm. toisia yrityksiä. Kertomuksia analysoimalla havaittiin harmaan talouden piirteitä noin kolmasosassa kertomuksista²⁵. Erilaisia harmaan talouden ilmiöitä nousi esiin laajasti. Näitä olivat mm. alv-petokset, kirjanpidon puuttuminen, salatut tulot ja keinotekoiset muutot Viroon.

Vajaa puolet tarkastuksista oli tarkastuskertomusten perusteella tehty nimenomaisesti sen selvittämiseksi, muodostuuko yhtiölle kiinteä toimipaikka Suomeen. Verovalvonta on kohdistunut osin yrityksiin, jotka ovat olleet jo ennen verotarkastusta Suomen Verohallinnon rekistereissä. Näin oli laita lähes kolmasosassa tarkastetuista yrityksistä. Vajaa kolmasosa tarkastetuista ei

²³ Aineistoa haettaessa nämä kertomukset eivät jostain syystä olleet saatavilla, eikä muutaman kertomuksen puuttumista pidetty merkityksellisenä kokonaisuuden kannalta.

²⁴ Vuosina 2016–2017 valmistui yhteensä 7 092 verotarkastusta.

²⁵ Laissa harmaan talouden selvitysyksiköstä harmaa talous on määritelty olevan organisaation sellaista toimintaa, josta aiheutuvia lakisääteisiä velvoitteita laiminlyödään verojen, lakisääteisten eläke-, tapaturma- tai työttömyysvakuutusmaksujen taikka tullin perimien maksujen suorittamisen välttämiseksi tai perusteettoman palautuksen saamiseksi. Tämä oli myös tarkastuskertomuksia luettaessa harmaan talouden määritelmä.

ollut Suomen Verohallinnon rekistereissä ennen tarkastusta, ja lopuista noin kolmasosasta tarkastuskertomuksia asia ei käynyt ilmi.

7.3 Harmaan talouden riskialueet tarkastuskertomuksilla

Tässä luvussa tarkastellaan verotarkastuskertomuksilta ilmenneitä harmaan talouden riskialueita yksityiskohtaisemmin. Tarkastelun kohteena ovat ne tarkastuskertomukset, joissa havaittiin harmaan talouden piirteitä.

Vuosina 2016–2017 valmistuneista virolaisiin yhtiöihin kohdistuneista noin 130 verotarkastuskertomuksesta osoittautui harmaan talouden tapauksiksi tehdyn analyysin perusteella noin kolmasosa. Arvio perustuu tarkastuskertomusten sisällölliseen tarkasteluun. Keskeisiä kriteerejä harmaan talouden määrittelyssä olivat mm. seuraavat: salatut tulot, alv-petostoiminta, kirjanpidon puuttuminen ja tosiasioita vastaamaton muutto kirjoille Viroon. Yli puolet harmaan talouden kohteista, koski rakennusalan toimijoita. Loput yritykset olivat laajasti eri toimialoilta, mukana oli niin it-ala, ravintolatoiminta, siivous kuin kirpputoritoimintakin.

Harmaan talouden tapaukset jakoutuivat seuraavanlaisiin tyyppitapauksiin:

- Noin kolmasosa oli arvonlisäveron petosyrityksiä, joissa yhtiöillä ei ollut todellista toimintaa. Näissä tapauksissa ei tutkittu yhtiön kiinteän toimipaikan muodostumista, koska yhtiöillä ei ollut lainkaan todellista liiketoimintaa.
- Kolmasosa oli tapauksia, joissa yhtiön omistaja tai omistajat tosiasiallisesti asuivat Suomessa, vaikka osoitetiedot olivatkin annettu Viroon tai osoite oli tuntematon. Useimmat näistä olivat pieniä toimijoita, joissa yrittäjä oli ainoa työntekijä ja hän työskenteli yhtiössä pimeästi.
- Muutamissa tapauksissa kyse oli yksinyrittäjästä, joka ei missään vaiheessa esittänytkaan asuneensa Virossa. Nämä yrittäjät olivat yksinkertaisesti jättäneet ilmoittamatta kiinteän toimipaikan tulon ja/tai henkilökohtaiset ansiotulonsa. Tulot olivat pääosin ilmoittamatta molemmissa maissa.
- Noin neljäsosa tapauksista muodosti melko heterogeenisen yritysjoukon. Moni näistäkin tapauksista oli kohtuullisen pieniä yrityksiä, kuten muutaman hengen työllistäviä rakennusyhtiöitä. Mukaan mahtui myös muutama suurempi harmaata taloutta harjoittanut yritys. Näihin kohdistuneet verotarkastukset oli toteutettu yhteistyössä tullin tai poliisin kanssa.

Edellä kerrotusta ilmenee, että Virolaisiin yhtiöihin tehdyissä verotarkastuksissa oli edustettuna hyvin laajasti monet tyyppilliset harmaan talouden piirteet. Näin ollen edellä luvussa 5 esitelty tilastollinen katsaus, jossa käsiteltiin mm. keinotekoista muuttoja ja kiinteän toimipaikan muodostumista, kuvaa hyvin tosielämän harmaan talouden riskejä. Rakennusala riskitoimialana näkyi verotarkastuskertomuksilla erityisen voimakkaasti. On kuitenkin tärkeä huomioida, että yhtiöt ovat aikanaan valikoituneet verotarkastuksen kohteeksi riskiperusteisen kohdevalinnan perusteella²⁶. Tästä syystä aineistosta ei voida tehdä yleistyksiä virolaisista yhtiöistä kokonaisuutena.

²⁶ Riskiperusteisen kohdevalinnan vastakohtana voidaan pitää satunnaisotantaan perustuvaa kohdevalintaa. Satunnaisota mahdollistaisi koko populaatiota koskevat johtopäätökset.

8 Johtopäätökset ja kehittämissuhteet

8.1 Viron verojärjestelmän kannustimet

Selvityksen ensimmäisessä osassa tarkasteltiin Viron verojärjestelmää ja sen etuja Suomeen verrattuna. Viron tarjoamat kannustimet liittyvät erityisesti yhtiön tuloverotukseen – yhteisöjen tuloverotus ei perustu Virossa nettovoiton verotukseen vaan lähinnä osingonmaksun verottamiseen. Toinen merkittävä kannustin liittyy omistajien nostamien osinkojen matalaan tasaveroon, joka ei ole yhteydessä yrityksen nettovarallisuuteen toisin kuin Suomessa. Palkkatulojen verotus ei varsinkaan Viron matalilla palkkatasoilla anna juuri kannusteita liiketoiminnan siirtämiseen Viroon. Tämä johtuu korkeista sosiaaliturvamaksuista, jotka ovat työnantajan maksettavia.

E erityisen tärkeää kannusteiden pohtimisessa on sen tosiasian huomioiminen, että verotuksellinen kiinteä toimipaikka muodostuu usein Suomeen, jos liiketoimintaa johdetaan Suomesta. Tällöin kaikki Suomesta kertyvä liikevaihto verotetaan Suomen verolakien mukaan. Pk-yritysbaremetrin mukaan moni yrittäjä onkin ilmoittanut verotuksen lisäksi muita syitä liiketoiminnan harjoittamiseen Virossa.

8.2 Virolaisyrittäjien kytkökset Suomeen

Selvityksen toisessa osassa tutkittiin Viron kaupparekisterissä olevien yritysten vastuuhenkilöiden kytköksiä Suomeen data-analyysin keinoin. Tarkastelun ensisijainen tarkoitus oli etsiä harmaan talouden riskiyrityksiä. Kytköksiä voidaan tarkastella monella tapaa, esimerkiksi keskittymällä yrityksiin, joiden kaikki vastuuhenkilöt ovat Suomessa asuvia Suomen kansalaisia. Tällaiset kriteerit täyttäviä yrityksiä löytyi reilut 3 000.

Selvityksessä käytetyillä kriteereillä konkreettisin harmaan talouden riski on siinä yritysjoukossa, jossa Suomessa asuvat omistajat ovat hyvin pienituloisia tai tulottomia. Kokonaan tulottomia Suomessa asuvia Suomen kansalaisia, joilla oli yrityskytkös Viroon, löytyi vajaa 300 henkilöä. Pienituloisten ja tulottomien määrää ei kuitenkaan voi pitää erityisen suurena verrattuna suomalaisten yritysten tulottomiin vastuuhenkilöihin. Lisäksi tässä selvityksessä tutkittiin sellaisten vastuuhenkilöiden määrää, jotka asuvat eri maassa kuin heidän puolisonsa. Tällaisia harmaan talouden riskiin viittaavia henkilöitä löydettiin reilut 170. Selvityksessä tarkasteltiin myös liiketoimintakieltoon määrättyjen henkilöiden määrää. Voimassaolevia liiketoimintakieltoja löytyi yli 40 vastuuhenkilöltä ja päättyneitä liiketoimintakieltoja noin 30 vastuuhenkilöltä. Kun määriä vertaa kotimaisten yhtiöiden liiketoimintakieltoissa olevien vastuuhenkilöiden luku-

määrään, eivät suhteelliset osuudet poikkea toisistaan. Yhteenvedona virolaisyriyten suomalaisista kytköshenkilöistä voi todeta, että suomalaisia toimii paljon virolaisten yhtiöiden vastuuhenkilöinä suhteutettuna Virossa asuvien suomalaisten vähäiseen määrään.

Tässä selvityksessä käytetyillä kriteereillä keskeisen verotuksellisen riskiryhmän muodostavat ne yritykset, joille mahdollisesti muodostuu kiinteä toimipaikka Suomeen johtopaikan perusteella. Potentiaalisia harmaan talouden kohteita on mahdollista etsiä ainakin muutamilla kriteereillä, esimerkiksi käyttäen tulottomuutta tai liiketoimintakieltoa harmaan talouden indikaattorina. On kuitenkin huomioitava, että yksittäinen kriteeri kuten tulottomuus ei kuitenkaan välttämättä ennusta harmaan talouden harjoittamista kovin luotettavasti.

8.3 Havainnot virolaisiin yrityksiin tehdyiltä verotarkastuskertomuksilta

Tämän selvityksen viimeisessä osassa tutkittiin reilut 130 verotarkastuskertomusta, joissa Suomen Verohallinto oli tehnyt tarkastuksen virolaisiin yhtiöihin. Kertomuksilta hahmottui monipuolinen kuva virolaisten yritysten Suomessa harjoittamasta liiketoiminnasta. Harmaan talouden tapauksia oli noin kolmannes tarkastuskohteista. Niiden omistajajoukko jakaantui tasan suomalaisten ja virolaisten kesken. Verotarkastuskertomusten perusteella ei kuitenkaan voida yleistää havaintoja koko yritysjoukkoon tarkastettujen yritysten vähäisen määrän sekä tarkastusten kohdevalinnan vuoksi. Tarkastuskohteet eivät valikoitu tarkastuksen kohteeksi satunnaisesti.

8.4 Kehittämisehdotuksia

Virolaisiin yrityksiin liittyy erilaisia verotuksen ja harmaan talouden riskejä, joista yksi tässä selvityksessä tutkittu joukko muodostuu niistä yrityksistä, joiden omistajat ja johto asuvat Suomessa, mutta yhtiö ei ole rekisteröitynyt Suomen Verohallinnon rekistereihin. Tehokkain tapa parantaa tilannetta on Suomen ja Viron Verohallintojen sekä kaupparekisterin tietoteknisen integraation kehittäminen. Tällöin Virossa jo nyt julkiset tiedot voitaisiin saada reaaliaikaisesti valvonnan käyttöön myös Suomeen. Asia on ollut vireillä jo vuosia, eikä selvitystä laadittaessa ole tiedossa missä aikataulussa suunniteltu tietojenvaihto olisi toteutumassa.

9 Lähteet

- Elinkeinoelämän keskusliitto. (2012). *Yrittäjyyden edellytykset ja kehitystrendit Virossa ja Suomessa*.
- Helminen, M. (2016). *Onko Viron yhteisövero yhteisön tulovero laisinkaan?* Edilex.
- HTSY. (2019). *Verovilppi kansainvälisessä sijoitustoiminnassa*. Verohallinto / Harmaan talouden selvitysyksikkö.
- Massa, S. (16. 7 2019). *Yle*. Noudettu osoitteesta Yhä useampi virolainen palaa Suomesta kotimaahansa: <https://yle.fi/uutiset/3-10866814>
- Onali, A. (9. 12 2019). Viro haluaa nyt Suomessa työskentelevät virolaiset takaisin, ja se näkyy jo Suomen rakennuksilla. *Helsingin Sanomat*.
- Rouvinen, M. (2. helmikuu 2017). *Keskisuomalainen*. Noudettu osoitteesta <https://www.ksml.fi/teemat/sunnuntaisuomalainen/Virossa-asuu-jo-7-000-suomalaista-%E2%80%93-tunneli-Suomenlahden-ali-lis%C3%A4isi-Tallinnan-vetovoimaa/932465>
- Suomen Yrittäjät ry, Finnvera Oyj, Työ- ja elinkeinoministeriö. (2012). *Pk-yritysbarometri kevät 2012*. Suomen Yrittäjät ry, Finnvera Oyj, Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Sutela, P. (2018). *Yrittäjät Suomessa 2017*. Tilastokeskus.
- Tuokko, T. (30. heinäkuu 2019). *Faktaa Virossa – yrityksen perustaminen, yritysmuodot, tilintarkastus, verotus*. Noudettu osoitteesta <https://www.tuokko.ee/fi/faktaa-virossa-yrityksen-perustaminen-talouhallinto/>
- Verohallinto. (18. Helmikuu 2000). Verohallinnon Ohje. *Verovalvonta*.
- Verohallinto. (22. tammikuu 2018). Hyvä verotarkastustapa.
- Verohallinto. (30. huhtikuu 2018). *Ulkomaisen yhteisön tuloverotus Suomessa – Liiketulo ja muut ulkomaisen yhteisön Suomesta saamat tulot*. Noudettu osoitteesta <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/47806/ulkomaisen-yhteis%C3%B6n-tuloverotus-suomessa--liiketulo-ja-muut-ulkomaisen-yhteis%C3%B6n-suomesta-saamat-tulot/#1-yleist%C3%A4>
- Verohallinto. (12. helmikuu 2019). Noudettu osoitteesta Ulkomaiset vuokratyöntekijät ja Suomen verotus: <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/49081/ulkomaiset-vuokratyontekijat-ja-suomen-verotus/>
- Veronmaksajien keskusliitto. (2018). *Kansainvälinen palkkavertailu 2018*. Veronmaksajien keskusliitto.
- Yleisradio. (21. syyskuu 2018). *Viro kärsii pahasta työvoimapulasta – Ekonomisti: "Rakennustyöntekijöitä ja opettajia ei tunnu löytyvän mistään"*. Noudettu osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10406095>

10 Lista kuvioista ja taulukoista

Kuvio 1 Suomalaisiin kytkeytyvien yritysten osuus Viron yritysrekisterissä yritysmuodoittain. Suluissa aktiivisten suomalaisyhtiöiden määrä 2018/03	12
Kuvio 2 Suomalaisten ja kytkösyriyten määrän kehitys Viron yritysrekisterissä	13
Kuvio 3 Suomalaistunnusvastuuhenkilöiden ja näiden virolaisyriyten määrän kehitys Viron yritysrekisterissä. Poimintapäivät merkitty.	14
Kuvio 4 Aktiiviset vastuuhenkilöt, joilla Suomen henkilötunnus, kansalaisuuden ja asuinmaan mukaan 2018/03.....	15
Kuvio 5 Viron yritysrekisterissä aktiiviset vastuuhenkilöt, joilla Suomen henkilötunnus, kansalaisuuden ja Suomen kaupparekisteriin merkittyjen osuuden mukaan 2018/03	16
Kuvio 6 Aktiiviset yritykset, joiden koko hallinta oli Suomessa asuvilla, vastuuhenkilöiden kansalaisuuden mukaan 2018/03. Valkoinen osa on y-tunnuksellisten osuus	17
Kuvio 7 Aktiiviset yritykset, joiden koko hallinta oli Suomessa asuvilla, vastuuhenkilöiden kansalaisuuden ja emta-tietojen 2017 - 2018 mukaan. Yritykset, joilla Suomen y-tunnus eroteltu	18
Kuvio 8 Henkilöt, joilla Suomen henkilötunnus ja asema Viron yritysrekisterissä 2018/03. Asuinmaa ja tulot Suomessa vuonna 2017	19
Kuvio 9 Henkilöt, joilla Suomen henkilötunnus, asuinmaa Suomi ja asema Viron yritysrekisterissä 2018/03. Kansalaisuus ja tulot Suomessa vuonna 2017	19
Kuvio 10 Henkilöt, joilla FI-henkilötunnus, asema Viron yritysrekisterissä 2018/03, asuinmaa muu kuin Suomi ja puolison asuinmaa Suomi. Henkilön kansalaisuus, asuinmaa ja tulot Suomessa vuonna 2017	20
Kuvio 11 Liiketoimintakieltoon määrättyjen kansalaisuus ja tulot Suomessa vuonna 2017: Henkilöt, joilla Suomen henkilötunnus, asema Viron yritysrekisterissä ja liiketoimintakielto Suomessa 2018/03.	21
Taulukko 1 Perheettömän palkansaajan tuloveroasteet Suomessa ja Virossa	7
Taulukko 2 Palkkaverokiila Suomessa ja Virossa eri vuosipalkoilla 2018	7

11 Liitteet

Liite 1

Kuvion 1 alkukieliset termit ja niiden käännökset.

Rajavastuuoyhtiö =	Osaühing (Private limited company)
Elinkeinonharjoittaja =	Füüsilisest isikust ettevõtja (Sole trader)
Osuuskunnat ja kaupalliset yhdistykset =	Hooneühistu rakennusyhdistys, Tulundusühistu kaupallinen yhdistys ym. (Commercial co-operative)
Kommandiitoyhtiö =	Usaldusühing (Limited partnership)
Muu elinkeinoyhteisö =	Aktsiaselts osakeyhtiö, Täisühing avoin yhtiö, ulkomaiset ja eurooppayhtiöt
Muu yhteisö =	Korteriühistu asuntoyhdistys, valtion- ja paikallishallinnon elimet
Osuus veroista =	Valtionverot Kõikide riiklike maksude summa

Lähde: Viron yritysrekisteri 2018/03, Verohallinto 2018/11, Viron Maksu- ja Tolliamet: Tasutud maksud, käive ja töötajate arv, avoin data emta.ee